

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Iustitia Et Iure ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Liber III. De Fortitvdine.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](#)

LIBER TERTIVS.
DE
FORTITUDINE,
TERTIA VIRTUTE
CARDINALI.

EXPLICATA PRUDENTIA & IUSTITIA, sequitur FORTITUDO, quae est tercia virtus Cardinalis. Hac posterior quidem est dignitate quam Iustitia: quia Iustitia omnes vita nostræ actiones, quæ alium respiciunt, rectè componit; unde & latissime patet, & sine ea nec pax humano generi, nec vlla societas aut Respub. constare potest, vitaque hominum, ea sublata, merum erit latrociniuum, qualis apud Cyclopes & Canibales: Fortitudo autem solum in eo versatur, ut impedimenta quedam rectè operandi ex periculis & malis huius vita occurrentia remoueat, ne propter illa ab honesto recedamus: prior tamen quam Temperantia; quia difficilis est timorem mortis & verberum vincere, quam cupiditatem voluptatum refranare. cuius signum est, teste Aristotele, quod etiam immanes bellua à maximis voluptatibus metu verberum abstineant. deinde quia functiones Fortitudinis magis ad bonum commune, defensionem patriæ, & Iustitiae pertinent, quam Temperantiae.

Constatbit autem hic liber duobus capitibus. Prius erit de Fortitudine secundum se, eius functionibus, & virtutis ei aduersantibus. Alterum de virtutibus Fortitudini affinibus, & virtutis ijsdem oppositis.

C A P V T P R I M V M.

De Fortitudine secundum se, & eius functionibus:

Habet 6. Dubitationes.

D U B I T A T I O P R I M A.

Quid fortitudo, & quæ illius officia.

D. Thomas question. 123.

I
Fortitudo
dupliciter
accipitur.
2. Accipio.

NO TANDVM, hoc nomen dupliciter accipi, vt docet D. Thom. art. 2. Primo, Pro firmitate animi in bono honesto. hoc modo vel est virtus generalis, nimirum obiecto & extensione materiæ, quamvis specialis essentia & habitu; sicut amor honesti in genere. vt enim possim habere firmum propositum sequendi in omni negotio bonum honestum, quod recta ratio dictabit; ita etiam perstandi in eo firmè, nec sinendi ab eo ullis incòmodis me auelli: quod propositū habitu permanens, videtur esse virtus quedam. Hoc modo accipit Ambros. lib. 1. de Officiis cap. 36. cùm ait: *In duobus generibus fortitudo*

título spectatur animi. Primo, Ut externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quam expertenda ducat. Secundo, Ut ea quae summa sunt, omnesque res in quibus honestas & illud nostrum cernitur, proclara animi intentione usque ad effectum perseguatur. Itaque fortitudo, iuxta Ambrosium, complectitur contemptum diuitiarum, honorum, & voluptatum, & firmum propositum inhaerendi bono honesto, sic ut nullis malis te finas ab cordiueili, ut idem satis prosequitur.

2. *Vel eretur est conditio omnis virtutis: nam omnis virtus facit nos firmiter inharrere suo obiecto; si tamen perfecta sit qui enim perfectè temperans est, ita amat bonum temperantiae in opere suo, ut nullis malis impelli possit ad illud violandum.*

Dixi, Si perfecta sit, seu in gradu heroico; quia et si omnis virtus, qua habitus, aliquam firmitatem tribuat, iuxta Aristotelem; haec tamen facile ex-pugnabitur, nisi alia perfectio accedat, qua bonum suum omnibus commodis & incommodeis anteponat, idque; firmo & inexpugnabili proposito; quod cum peruerterit, dicitur esse in gradu heroico.

3. *Accipio. Secundo, Pro firmitate animi in sustinendis & repellendis ipsis, in quibus difficultatum est animum regere, & statum rationis retinere, ut sunt pericula mortis. Vbi enim est peculiariis difficultas in retinendo rationis prescripto, (quod rationis bonum dicitur) ibi necesse est nos peculiari virtute dirigiri & iuvari: atqui in periculis mortis est peculiariis difficultas ut quis decor & ex rationis norma interius & exterius se gerat: in his enim vel excitat ingenus timor ad mali fugam, quem difficultatum est ita coercere ut non perturberet, & ad aliquid indecori compellat; vel excitatur motus audacie, ad mali repulsam; qui etiam moderandus est, ne temere in periculum praecipiter: vel viraque affectio, alternantibus animi motibus, & veluti inter se confligentibus (quod sepius in eis) exoritur; & tunc utramque simul ad rationis prescriptum temperare oportet. Itaque opus est peculiari virtute, quae has difficultates superet, & motus illos secundum rationis regulam moderetur. hanc vocamus Fortitudinem, ex analogia ad robur corporis. sicut enim magno labore corporis opus est, ut immotus sustineas vel etiam repellas id quod corpus tuum validè impellit; ita magno animi labore opus est ut pericula mortis, quae animum mediante apprehensione vehementer concutiat, sustineas, aut repellas, immotus in honore permanens.*

4. *Obiectio. Dices, Virtutes singulæ ad hoc in sua materia sufficiunt, praesertim in gradu heroico: ergo haec non est necessaria.*

Resps. Respondeo Primo, Negando consequentiam; quia pauci eas habent in illo gradu: itaque saltem ceteris est necessaria. Deinde aliae virtutes non moderantur timores & audaciam, quia id per se bonum & congruum homini; sed quia necessaria sunt ad finem ipsarum; vnde potius dicuntur id facere imperando quam eliciendo: ergo debet esse aliqua virtus, quae id faciat ex affectu illius per se boni, & elicendo.

5. *Officium & fundatio fortitudinis.* *Vt autem penitus intelligatur quod sit officium huius virtutis,*

Notandum Primo, Quid sicut Insestia versatur circa actiones quae alium respiciunt, modum & mensuram rationis, quam in se habet, illis imponendo, ut congruant habitui, & deceant virum iustum; ita Fortitudo immediate versatur circa

passionem timoris & audaciae in periculis mortis, debitam rationis mensuram sibi insitam illis imprimendo, ut respondeant fortitudinis virtuti, & deceant virum fortet. Omnis enim virtutis habitualis finis est, imprimere similitudinem sui in actionem vel passionem animi, tamquam in propria & proximam materiam, ut colligitur ex ipsius Thoma q. 113, art. 7, modus enim rationis primæ & essentialiter existit in virtute prudentiae, & ab habitu transit in actum prudentiae. Ab actu autem prudentiae transit & veluti imprimitur actui interno voluntatis, qui alioquin ut in voluntate procedens, erat indifferens, capax illius & contrarij. Ab actu voluntatis interno transit in habitum, qui per actum in voluntate generatur. habitus vero genitus hanc rectitudinem intendit immediate imprimere vel actioni externae, si circa eam immediate versetur, ut in Iustitia; vel passione, si haec eius proxima sit materia: mediata tamen etiam actioni externæ; nam huius moderatio est finis principalis virtutis illius.

Vnde patet Primo, Quo modo bonum prudentia, & rectitudo quæ est in prudentia veluti in regula, descendat in vim appetitivam, & ibi habeat rationem virtutis; & à vi appetitiva in actiones & passiones.

Pater Secundo, Actiones externas & passiones animi internas ad virtutem se habere instar materialiæ; sicut lignum & æs ad artem statuariam: sicut enim statuaria intendit ari vel ligno sui quamdam similitudinem imprimere; ita virtus moralis actionibus externis & affectionibus animi intendit sui speciem iuxta materiam capacitatem inferere. Rursus, sicut proprium opus artis statuaria non est lignum vel æs, sed forma statuaria impressa illi materia, & ipsum compositum ex forma & materia; (quod etiam est proprium obiectum & proprius finis illius artis) ita proprium opus fortitudinis non est timere absolute, vel audere, vel agredi periculum; sed quando timendum vel audiendum est, ponere in his rectitudinem rationis; & consequenter opus eius est compositum ex passione & illa rectitudine, quod est timere & audere moderare, sicut fortem decet. Infinitum haec Aristoteles 3. Ethicorum cap. 7. cum ait: consentaneæ enim habitui, (Græcè ἀριθμοὶ, non τοιοῦτα, ut Lambinus & alij quidam Interpretes non rectè legunt) & ut ratio prescribit, patitur & agit fortis: finis autem operationis omnis est congruere habitui, &c.

Porrò sicut moderatur timorem & audaciam, antequam malum evenerit, vel quando superari potest; ita postquam evenerit, & superari nequit, moderatur passionem tristitiam, ne quis nimium se affligat, aut aliquid indecori ex incertore agat.

Pater Tertio, Proximam fortitudinis materiam esse timorem, audaciam & tristitiam in periculis mortis; his enim moderationem & rationis mensuram imprimere ante omnia conatur. Remotorem, externam actionem & compositionem, ut fugam, permanitionem, aggressionem, totumque corporis motum & gestum: nam conatur haec omnia moderari, ut consentaneæ viro forti fiant. non enim si lani aggressione fortitudo temperat, sed etiam fugam, quando ratio fugiendum esse dictat, & totam externam constitutionem. Remotissimam, ipsa pericula.

Notandum Secundum, Hæc pericula debere esse talia,

Pericula
sunt bone-
sa.

talia vthonestè suscipi vel sustineri possint; vt sunt ea quæ pro salute Reipub. vel proximi, pro honore Dei, aut virtutis defensione suscipiuntur. Vnde Aristoteles lib. 3. cap. 7. ait, *Qui ea quæ oportet, & cuius causa oportet, & ut oportet; & quando, perficit & timet, similiter & confidat, foris est. ratiocinet; nam materia virtutis non potest esse in honesta; & alioquin rationi virtutis repugnat, & eius capax non esset. sicut materia, quæ repugnat figuratio, non est capax figuræ statua. Vnde latrones, grassatores, duella inuenientes, & iniqua bella gerentes, non sunt dicendi fortes, sed temerarij, ferocij, crudeles: quia eorum audacia & aggressio est iniqua, plenaque temeritatis vel bellitudinæ inumanitatis; ac proinde incapax honesti & decori fortitudinis. Vnde talis actus erit temeritatis & protecta audacia, non fortitudinis. Quare ut affectus interni vel actus externi sint materia fortitudinis, requiritur ut per se tales sint, ut accidente moderatione fortitudinis sint absolute honesti, & rationi consentanei.*

Potissimum
in periculis
bellicis ent-
set.

⁹ Notandum Tertiò, Fortitudinem potissimum spectari in periculis bellicis, vt docet Aristoteles lib. 3. Ethic. cap. 6. hæc enim honestissima & maxima censetur, & humanam conditionem non superant. Huc pertinet non solum illa communia, quæ ad patriæ defensionem suscipiuntur in bello publico; sed etiam priuata, quæ ab iniquis hominibus, priuata impugnatione, propter iustitiam inferuntur; vt rectè D. Thomas art. 5. Secundariò spectatur in aliis periculis sive mortis, sive aliorum malorum, & grauium calamitatum: qui enim bene ad illa bellica comparatus est, etiam alia, præsertim minora, facile sustinet. Itaque se ad omnia grauia & honesta, sive pericula, sive mala, vt mortis, mutilationis, flagellorum, exilio, morborum, vinculorum, sustinenda extendit. quamuis ex eo quod quis in periculo minoris mali confidenter agat, non sit absolute fortis dicendus; vt si quis flagellis cændens confidat, vt ait Aristoteles suprà cap. 6. quia virtus ex perfectioribus actibus suis metienda est.

Quibus
considera-
tionibus
excitetur
fortitudo.

¹⁰ Notandum Quartò, Hanc moderationem fieri imperio virtutis fortitudinis, mediante consideratione rationis & imaginatione phantasie: non enim alter appetitus inferior à superiori moueri potest, vt ostentum est 1. 2. quæst. 17. art. 7. Considerandum igitur est, Primo, Mortem non esse tantum malum, quantum vulgo putatur, vt quæ tot malis hominem liberet, & maxima bona, si reæ & obita fuerit, conciliet. Secundo, Melius esse gloriós mori, quam ignominiosè viuere. Tertiò, Proponenda exempla Sanctorum & Domini nostri, &c. talibus enim cogitationibus minuitur timor, excitatur fiducia; audacia, si nimia sit, compromittit consideratione periculi, & quod vita non sit sine cauila proficienda.

Quid for-
titudino.

Ex dictis perspicuum est quid sit fortitudo: est enim virtus, quæ motus animi in rebus terribilibus, præsertim periculis mortis sustinendis vel repellendis, moderatur. D. Augustinus lib. 8. 3. qq. qu. 3. ex Cicerone illam definit consideratam periculorum susceptionem, & laborum perseveriem. vbi per consideratam intellige prudentem, congram viro fortu, & eo nomine amatam. Si enim fulcias periculum amore patriæ, erit actus iustitiae legalis, vel pietatis: si amore rectæ fidei, erit confessio fidei: si amore commodi, vel honoris, non erit opus

virtutis, sed amoris sui commodi: si ex audacia & timoris vacuitate, erit temeritatis. Itaque ut sit formaliter opus fortitudinis, debes adire periculum amore boni fortitudinis, quod in illo opere obiectu relucer, nimurum vt illud effectu in eo ponas; quod bonum situm est in congruencia illius operis cum statu & conditione viri fortis, quæ fortis; id est, cum virtute vnde dicitur fortis. P. assim tamen in Scripturis & Patribus non tam strictè hoc nomen usurpat: sed fortis dicuntur, qui ex quaquis causa honesta opus fortitudinis praestant, vt infra dicetur.

DUBITATIO II.

Vtrum martyrium sit opus fortitudinis.

D. Thom. quæst. 124. art. 2.

¹² M artyrium in genere idem est quod testi- monium. Verum hoc loco & passim apud Scriptores Ecclesiasticos accipitur protostemonio veritatis fidei vel aliquius virtutis per mortis tolerantiam; nimurum cum quis pro veritate fidei, vel opere virtutis mortem lubit. Hoc autem duplicitè fieri potest. Primo, Cum aliquo actu, quo ^{ubiq} mors ipsa propter illum finem acceptetur, quo ^{martyrum} modo agitur in adultis ratione ventibus, & hoc est martyrium perfectum & formale; quia sequitur ex intentione testificandi. Secundo, Absque ^{Martyrii} villo actu, sicut in parvulis propter Christum occisis; quos in honorem martyrum receptos veneratur Ecclesia, vt ait D. August. lib. 3. de libero arbitrio, cap. 23. & Origenes hom. 3. in variis Euang. locis, vbi etiam dicit eos esse primos martyres pro Domino occisos; & primitas martyrum. sed hoc erat solum martyrum materiale; nam intelligentia rei testificanda & voluntas aberat. quia tamen illa mors propter Christum inferebatur & tolerabatur, testimonium quod nondum poterant sermones prohibebant passione, & sufficit causa testimonio, licet non eloquio distinguatur, vt pulchre ait Auctor Sermonis De stellis & magis apud Cyprianum. Idem significat Ecclesia in collecta, Dens. cuius preconium Innocentes martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt, &c. vnde Deus acceptat illam mortem instar formalis martyrij; nimurum ut sicut voluntas & peccatum Adam illis obfuit, vt nascendo ex ipso contraheret peccatum; ita voluntas & meritum Christi illis prodesset, vt renascendo per ipsum consequerentur iustitiam.

Supplet igitur Christi meritum defectum propter voluntatis; quia dum pro ipso patiuntur, singulari modo ipsi conformantur, & ad ipsum tamquam membra ad caput pertinent; & ita voluntas Christi, qui est caput, ipsis veluti membris tribuitur, cum ipsi aliis habere nequeant.

¹³ Christi mer-
itum sup-
plet in illis
defectum
voluntatis
propria.

Verum hac specie martyrij omissa, (cum constet non esse opus virtutis in parvulis) quæstio Martyrīū esse opus virtutis, quæ opprimitur à tyranno. est de martyrio adulorum, de quo Martinus apud Caetanum art. 2. contendit non esse opus fortitudinis, sed virtutis, quæ impugnatur, in gradu heroico constituta. quod sic probari potest. Nam quilibet virtus in eo gradu est sufficiens vt amore sui honesti mortem contemnet: in eo enim gradus heroicus virtutis magna ex parte consistit, quod voluntatem ita firmè honesto faciat inhære, vt illud vitæ anteponat. Itaque cum quis solo

Nnn amore

amore Dei eligit mortis tolerantiam, erit actus charitatis; cum amore fidei, erit actus fidei; cum amore castitatis, erit actus temperantiae.

Confirmatur Primo, Quia eiusdem virtutis est amare finem, & medium ad finem necessarium: atque amare castitatem est virtutis temperantiae; ergo & amare mortem, eamque subire, quando haec ad castitatem conseruandam est necessarium medium, est opus virtutis temperantiae.

Respon.
Christiani.

Ad hoc responderet Caietanus, Maiorem non esse veram, quando medium & finis sunt diversi generis: tunc enim amorem finis & medij non pertinet ad eamdem virtutem. quare cum perpeccatio mortis sit bonum alterius generis quam castitatis; amorem illius, & amorem castitatis non esse virtutis unius, sed diuersarum. Sed haec solutio solū probat, ipsam secundum le perpeccionem mortis, esse actum materiale alterius virtutis, & posse formaliter ab illa procedere, si fiat amore propria honestatis, non autem si fiat amore castitatis. Si enim illam perpeccionem solū consideres ut hīc & nūc est medium seruanda castitatis, eamque sic eligas, haud dubiē haec electio est virtutis temperantiae, quia immediatē ex vi amoris castitatis procedit: & consequenter ipsa perpeccio externa sequens illam electionem, formaliter temperantiae opus erit intentio enim finis, electio medij, & executio ex vi electionis secuta, ad eundem habitum pertinent; ut constat ex 1. 2. quæst. 12. art. 4. Nec refert virū medium per se sit eiusdem generis ac ipse finis, an diuersi; quia non consideratur per se & secundum propriam honestatem; sed solū ut medium vtile ad finem, & propter illum experendum.

14
Confirmatur Secundo, Si possim moderari timorem mortis, eamque velle sustinere affectu boni fortitudinis, quod satis obscurè se ostendit, cur non etiam affectu castitatis, religionis, & aliarum virtutum, quando euidens est id esse medium ad eorum bonum tuendum necessarium? non enim minus efficaces sunt affectus boni illarum virtutum, quam boni fortitudinis; nec minus perpeccio mortis illo casu est necessaria ad bonum illarum, quam ad bonum huius.

Martyriū posse ex affectu variarum virtutum procedere.

Hæ rationes conuincunt, perpeccionem mortis posse procedere ab aliis virtutibus, absque formaliter actu speciali virtutis fortitudinis, non est tamen negandum, quin aliquando & plerumque ipsa virtus fortitudinis se immissceat, ita ut martyrium etiam ex proprio illius affectu procedat: quia raro virtutes eum gradum perfectionis habent, ut sola ad hoc sufficiant; vnde aliarum adminiculo opus habent: & tunc idem actus externus à diuersis virtutibus intermixtus (prout in actu illo externo per se, vel in ordine ad diuersos fines, diuersæ rationes honesti possunt considerari) procedit: quod ut intelligatur in re proposita,

Notandum est, in martyrio tria considerari posse. Primum est, Irrogatio mortis, odio fidei vel virtutis. Secundum, Acceptatio. Tertium, Perpeccio. Primum non est opus virtutis, sed impietatis, & iniustiae: semper enim est contra iustitiam, quia fit gravis iniuria proximo, dum sine causa occiditur, est etiam contra eam virtutem quae impugnatur, & cuius odio supplicium infligitur.

Nec obstat quod aliquæ mulieres seipſas amore virtutis occiderint, quæ tamen ut martyres conluntur; de quibus Eusebius lib. 8. hist. c. 12. & 17.

& Ambrosius lib. 3. de virginibus, ante medium: quia etiam hæ à tyrannis occisa censentur, cum ad hoc quodammodo ab illis compulsa fuerint, stupri timore incusso; cui compulsioni meritò potuerunt cedere, seipſas interficiendo, Deo id illis suo instinctu permittente, non enim minus testimonium perhibet virtuti, qui eius retinenda causa, alio moliente auferre, seipſum occidit, si id ei licitum sit, quam si ab alio se patiatur occidi, quod in primis locum habere potest in castitate, quæ & vi nobis iniuncta eripi potest, (qua parte ad corpus pertinet) & in cuius eretione est magnum differen-
tiam salutis, ob voluntatem.

Secundum & tertium ad varias virtutes pertinere potest. si enim acceptatio & perpeccio mortis consideretur quatenus fit ad testam̄ fiduci veritatem in seipſa, vel in opere virtutis eluentem; (perpeccio mortis ex affectu diversarum virtutum, affectu diversarum virtutum, & sustineri solet; hinc etiam martyrium dicitur) si est confessio fidei, procedens a virtute fidei, eiusdem enim virtutis est, aliquid interius credere, & exteriorū profiteri. Si spectetur ut fit ad placendum Deo, est actus charitatis: si ut præcepto diuino obedias, est obedientiae: si ut fit conformitas inter signa externa & iudicium internum, est actus veritatis. Denique si fiat quia in tali rerum peristasi decet virum fortēm acceptare & sustinere mortem, sic propriè procedit a virtute fortitudinis: haec enim operatur ex affectu proprii boni, quod est similitudo seu conformitas cum habitu a quo fortis dicitur, ut suprā ex Aristotele ostensum est. Similiter moderatio timoris & tristitiae, quæ etiam necessaria est ut mors fortiter sustineatur, & cohibitor animi intra limites patientia, protest fieri affectu varia virtutis: nec procedit a virtute fortitudinis, nisi fiat affectu proprij boni, nempe quia hoc per se honestum est, & congruum viro forti. In praxi autem, omnes supradictæ rationes & alias similes considerandas sunt, & mors propter omnes & singulas acceptanda & sustinenda, passioque timoris & tristitiae moderanda. si que formaliter hi actus ad varias virtutes pertinebunt.

Aduertendum tamen, siue hi actus (scilicet acceptatio & perpeccio mortis causâ fidei, itemque timoris & tristitiae in illis malis moderatio) procedant ab effectu specialis virtutis fortitudinis, siue alterius virtutis; semper tamen secundum communem modum loquendi Patrum, esse dicendos actus fortitudinis; idque ob duas caulas. Prior est, quia in his potissimum actibus robur & firmitas animi in bono claret; vnde etiam sunt propria fortitudinis materia. Altera est, quia res ipsa procedunt ex summa animi in bono, honesto firmitate: atque ea firmitas, qua quis ita alicui bono honesto inhaeret, ut paratus sit pro eo retinendo mortem optere, passim à Patribus vocatus fortitudo, ut constat ex Ambroſio lib. 1. de Officiis cap. 36. Augustino lib. 1. de morib⁹ Ecclesie cap. 22. & 23. & aliis. nullus enim Patrius, fortitudinem ad eas angustias restringit, ut solū id, quod decet virum fortēm, respiciat, ciuique solius intuitu operetur.

Ex quibus perspicuum est, martyrium verē & propriè esse actum fortitudinis, etiam si solus charitatis & fidei affectu subeat, non simplicem & vulgarem, sed excellentissimum, quia in nobilissima fortitudinis materia; (ut etiam ex Aristotele)

15
Tria in martyrio.

*Difficilis
est tolerare
quam in-
nudare.*

tele lib. 3. Ethic. cap. 6. colligitur) nimirum in periculis bellicis, iisque pulcherrimis versatur. In martyrio enim est bellum contra tyrannum pro defensione fidei & religionis, (iuxta illud Apostoli ad Hebr. 11. *Fortes facti sunt in bello*, ut diu Thomas interpretatur) quod non inuadit, sed tolerando conficiendum est: at multo difficilis tolerare quam inuadere; vt docet Aristoteles supra; idque ob tres causas. Primo, Quia qui tolerat, velut à fortiori inuaditur & opprimitur: qui inuadit, aggreditur tamquam fortior. difficilis autem est cum fortior pugnare quam cum debiliore. Secundo, Qui tolerat, iam sentit malum præsens: qui inuadit, & stimat tamquam futurum. Tertiò, Tolentitia diu durat: inuasio fit motu repente: vnde Proverb. 16. *Melior est patiens viro fortii; & qui dominatur animo suo, expugnato- rium.* & D. Amb. lib. 1. Offic. cap. 41. fusè ostendit, fortitudinem plus in tolerando quam in vincendo constare. Idem eleganter prosequitur Chrysostomus hom. 8. in Matth.

DUBITATIO III.

Quænam ad martyrium requirantur.

¹⁹ *Martyriū
parvulorū* R Espondendum cum distinctione martyrij parvulorum & adulorum: nam ad martyrium parvulorum non requiritur aliud, quam ut in odium Christi, aut religionis Christianæ occiduntur, est communis sententia Doctorum & sensus Ecclesiæ, quæ Innocentes pueros pro martyribus colit, eò quod occisi sint propter Christum, de quo lupa num. 12. Si enim hi censendi sunt martyres ob hanc causam, cùm tamen nullam aliam relationem ad Christum haberent, quam quod Christus putaretur inter eos esse, & posse eorum indiscreta cæde incolui; non minori iure etiam censendi, qui maiorem coniunctionem cum illo habent; vt sunt illi, qui occiduntur quia Christiani, quia baptizati, quia filii Christianorum, &c. hi enim occiduntur quia inest illis certa cum Christo coniunctio, vel ad illum respectus; & ita ipsa mortis perpessione dant testimonium Christo & religioni eius.

²⁰ *Martyriū
adulorum
quinq[ue]
requiri.* Ad martyrium adulorum, vt sit quale oportet ad salutem, requiriuntur quinque. Primo, Mortis irragatio. Secundo, Acceptatio eiusdem ex pia causa. Tertiò, Ut non resistat tyranno. Quartò, Ut fide reneat veritatem pro qua patitur. Quintò, Status gratiae.

<sup>1. Irroga-
tio mortis
odio Chris-
tii.</sup> Primo, Requiritur vt mors inferatur odio Christi, vel religionis Christianæ, vel aliquius veritatis fidei, vel propter opus virtutis. martyrium enim est testimonium externum, quod Christo vel doctrinæ eius præbetur per hoc quod mortem pro ea subimus. hoc autem fieri non potest, nisi aliquis mortem inferat, vt Christum veleius doctrinam nobis auferat. Hinc heretici, etiam patientes pro doctrina Christi occidi, non sunt martyres; quia mors illa non infertur illis odio doctrinæ Christi, sed hereticos, quæ Christi doctrinæ repugnat. Vnde recte D. Augustinus concione 2. in Psal. 34. ai: *Martyrem non pœna, sed causa facit: pœna enim communis est latroni & martyri, heretico & Catholico, sed causa dispar.* Nec refert, quod ipsi patientes iustam causam habere; tum quia est error culpabilis; tum quia suppli-

cium non irrogatur odio veritatis, & ita morientes non dant testimonium veritati.

Sed dubium est, Vtrum necessè sit re ipsa mortem sequi. Martinus contendit id non esse necesse; ²¹ An requi- ratur mortis. in proppositum sustinenda mortis sufficiere; quia martyrium est actus virtutis; hic autem à nostra libertate pendet: re ipsa autem mortem subire, non est in nostra potestate, sed pendet ab arbitrio tyranni.

Vtrum hoc bene refutat Caetanus art. 4. inde enim sequeretur, omnes illos, qui tale habent proppositum, esse martyres: quod est contra communem sensum Ecclesiæ. Neque mirum est, fieri martyrem, non esse in sola nostra potestate; quia est opus externum, supponens tyrannum in nos existentem. Simili modo sapè fit ut non sit in potestate hominis baptizari, confiteri, ordinari, dare eleemosynam, &c.

Dicendum igitur est, quatuor gradus martyrij ²² Quatuor
gradus
martyrij.
distingui posse.

Primus & supremus est, martyrium omnino completum: hoc requirit ut mors re ipsa sequatur; per hanc enim fit extrema & summa testificatio veritatis, quamdiu enim vita superest, semper restat aliquid, per quod ultra vi testari possimus.

Secundus est, Cùm martyrium completum est ex parte causa proxima & intinsecus penetrantis; vt quando inflicta sunt vulnera letalia, quæ nulli naturali prohiberi possunt à morte inferenda: hoc enim censendum verum martyrium, etiam si cōtingat mortem diuinitus impediti: quia est proxima & necessaria ad mortem dispositio.

Tertius est, Cùm est completum ex parte tantum causa extrinsecus applicata, etiam si martyris nihil inde incommodi sentiat; tale fuit S. Ioannis, cùm in dolio feruentis olei positus fuit: hoc enim est subire mortem in causa per se efficaci, & naturaliter impediri nescia, vnde non est minus efficax testimonium veritatis apud homines, quam si reuerā mors secuta fuisset: quinid quod mors diuinitus impediatur, auger vim testimonij; nam per hoc omnibus fit manifestum, Deum illius causam approbare.

Quartus est, Quando martyrium seu perpetuum mortis solum est inchoata per tormenta; vt quandoquis propter confessionem fidei coram tyranno, tormentis non letalibus afflictus est. nam & tales passim a Cypriano, Tertulliano, & aliis martyres vocantur, & distinguuntur à confessoribus; Confesso- qui est Christum confessi essent, nondum fuerant res.

tortimenti subiecti, quamvis in carcere conclusi, vel in exilium eiecti essent, vide Cyprianum ep. 9. quæ inscribitur martyribus & confessoribus. & 10. Honorem martyrum, & confessorum pudorem turbare conatur. & infra: *Hi sublati honore, quem nobis beati martyres cum confessoribus seruant, contempta Dei lege, quam idem martyres & confessores tuendam mandant, &c.* Idem aperè colligitur ex epistola 15. 30-37. 8. & aliis. Tertullianus scriptus librum ad martyres, quos etiam vocat designatos martyres. & paulò post martyres, cùm ait: *Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, à martyribus in carcere exorare consuerunt.* & lib. aduersus Præcam, dicit Præcam de iactatione martyri, suis inflatum, ob breue carceris tedium. Interdum iidem vocantur etiam confessores, vt patet ex epistola 17. quæ est Luciani, & 18. Cyprian. &c. nam martyrium etiam est confessio, quia tamen

N n n 2 est

est eximia & qualificata, ordinariè distinguitur à nuda confessione.

Ex his pater, martyrum omnino perfectum requirere mortem, reliqua non. Postiore tamen æuo non vocant martyres, nisi qui mortem per tormenta vel afflictiones pro Christo infictas obierunt.

24 Secundo, Requiritur mortis acceptatio ob causam honestam & piam. De acceptatione probatur,

2. Acceptatio. quia sicut adultus non potest absque suo consensu contaminari peccato, ita neque consequi iustitiam. Vnde nec Baptismus quidem adulto prodest, nisi in illum consentiat, eumque acceptet, non tamen est necessarius consensus presens, sufficit precessisse, nec esse reuocatum mutatione propositum.

**Occisus pro
Christo in
somnia.**

**Quid si
ante nihil
de martyrio
cogitau-
eris.**

25 Dices, Datur Eucharistia & Extrema vñctio in periculo mortis ei qui repente priuat est vñ rationis, etiamsi ante hæc non petierit; & hæc Sacramenta in illo vim habent, quia illæ bona vita sua & modo viuendi Christianæ, censetur petiisse: ergo similiter martyrium vim habebit si homo iustus in somnis interficiatur: nam hoc ipso quod iustè vixit, videtur satis acceptasse mortem pro Christo sustinendam, si articulus necessitatis virgeret. Hæc ratio facit hanc sententiam non improbabilem, eamque insinuat Caietanus 3. p. quæst. 87. art. 1. & tenent aliqui recentiores. Contraria tamen videtur

Respon. posterior, ob rationem allatam. Vnde Respondeo, Esté magnum discrimen: nam illa Sacraenta sunt remedia salutis ordinaria, quæ omnes Christiani in extremis petere solent, si ratione vntantur; & antequam incident in morbum, habent propositum illis utrè in eo articulo: quod propositum manet etiam dum ratione non vniuntur; quia numquam fui reuocatum. Ipsò etiam vñ Sacramentorum per vitam, satis declarant, quid sibi fieri velint in morte. At perpeſio mortis pro fide non est remedium ordinarium, nec omnes ita sunt comparati ut id desiderent: neque ipso modo vniendi satis declarant se id cupere. Deinde etiamsi quis sapè optaret mori pro Christo extra periculum positus, hoc tamen non sufficeret: tum quia qui extra periculum id optant, sapè in mediis periculis animum mutant: tum quia de hac morte, quæ ei inopinatè infertur in somnis, nihil cogitauit, nec eam acceptauit. hæc enim acceptatio in eo consistit, quod quis proposita morte & fidei negatione, vel alia impietate, eligit mortem tamquam minus malum: hoc autem ille non fecit, cum id ei propositum non fuerit.

26 Debet etiam hæc acceptatio fieri ob causam honestam, alioquin ipsa perpeſio mortis non erit opus virtutis, nec grata Deo. vt si quis statueret mortem pro fide subire ad vanam gloriam, v.g. ad famam patientiae aut sanctitatis, vel ad nobili-

tandam familiam. Et quamvis per se non sit peccatum mortale, huiusmodi finem intendere in moribus discriminare subeundo, si alia causa sit iusta; (quia quando opus per se licitum est, non est peccatum mortale, si quis ad illud ob finem indifferentem aut venialem se applicet, & per illud huiusmodi finem querat; vt patet in milite bello iusto operam dante) tamen in propofito vix sine peccato mortali fieri potest: nam in huiusmodi negotio tenetur se ad Deum conuertere, & robur ab eo flagitare, vt subiectum agonem decorè decerter. quod quomodo faciet, nisi opus illud tamquam Deo gratum praestare velit. Deinde in huiusmodi negotio occurruunt homini multæ rationes ob quas mors fit acceptanda; vt præceptum diuinum, præmium vite aeternæ, uitatio damnationis, exemplum Christi & Sanctorum, dignitas religionis Christianæ, & similia: atqui moraliter fieri vix potest, vt quis omnibus illis prætermis, sola vana gloria mouetur in illo necessitatis articulo; nisi illas causas contemnat, & hanc vnam tanti faciat, vt ob eam paratus fit mori, quamus alia causa non subesset. loquor enim in eo clementi, in quo vana gloria vel similiis finis est integrum mortuum hominis.

Denique debet esse causa pia, id est, quæ cum 27 vera religione & fide coniuncta sit, verbi gratia, vt placet Deo, ne Deum offendat, ne à Christi doctrina recedat, ne à vita aeterna excidat, &c. vnde de 1. Petri 4. dicitur: Si exprobramini in nomine Christi, beatus eritis; quoniam quod est honoris, glorie, & virtutis Dei, & qui est eius spiritus, super vos requiescit. nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. quibus verbis latius explicatur, causam patiënti debere esse piam. ratio est, quia alioquin non erit martyr Christi, sed saeculi vel Philosophus: martyr enim Christi dicitur, qui dat testimonium doctrinæ Christi; quæ doctrina omnia quæ ad piè viendum pertinent complextit. Itaque si quis pro aliqua assertione philosophica mortem iustineat, non erit verè martyr, quia Christus eam non tradidit. Secùs si pro vitando in ea re mendacio, quatenus id est contra doctrinam Christi, qui docuit omne mendacium esse vitandum; vel quatenus id displaceat Deo. Simili modo si quis patetur pro aliis virtutibus absque ullo respectu ad Christum vel Deum, non erit martyr Christi; quia non patetur ut Christianus, ut cultori Dei, sed ut Philosophus, more Stoico: vt si quis nollet mentiri, vel peierrare, quia id dedecet Philosophum, se fato rem Episteti aut Zenonis: secus hū quia indecens Christiano seu cultori Christi. Idein dicendum de ceteris virtutibus, vbi

Aduerterendum est, hoc ipso quo quis patitur 28 pro opere virtutis, cum respectu ad Christum vel Omnia religionem Christianam, pati etiam pro veritate causam honestam, alioquin ipsa perpeſio mortis non erit opus virtutis, nec grata Deo. vt si quis statueret mortem pro fide subire ad vanam gloriam, v.g. ad famam patientiae aut sanctitatis, vel in opere sicut fidei.

Dices, Quid si mors inferatur propter opus bonum iam factum, sicut sancto Iohanni Baptista accidit?

Respon-

29
Martyriū
pro opere
transfacto.

Respondeo, Tunc eam ita acceptari debere, vt malis eam subire, quā in factum tuum improbare. improbare enim opus bonum, est contra doctrinam fidei, quā haberet. Tale opus esse laudabile & Deo gratum: vnde nolendo improbare, pro fide patris, eique testimonium tua morte præbes. Nec est contra rationem martyrij, etiam si doles te id fecisse, (si ex precepto non tenebaris) ob incommoda, quā idcirco perseris, (quamvis id gloriam operis non nihil obsecrare) modò in eo perstes, esse opus bonum; & malis mortem oppettere, quā in negare: quia in hoc testimonium veritatis situm est.

30
Acceptatio
debet esse
à Spiritu
sancto.

Petes Primò, Vtrum actus acceptandi debeat esse supernaturale?

Repondeo, Haud dubie debere esse aliquo modo supernaturale, seu ex motione Spiritus sancti, quia solis naturæ viribus non potest quis subire martyrium sicut oportet ad salutem; sicut nec alia pietatis opera facere: estque in martyrio peculiaris ratio ob hummannam difficultatem; & quia fidei Christianæ professionem continet, quam nemo sine auxilio Dei profiteri potest; vt ex Scripturis constat: *Corde enim creditur ad insitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* actus autem quo quis salutem confequitur, fine gratia fieri nequit.

31
An ex di-
lectione Dei
supra om-
nia.

Petes Secundò, Vtrum hæc acceptatio beatum procedere ex dilectione Dei super omnia? Ita videtur sentire Caietan. art. 2. vbi contra Martinum conatur ostendere, martyrium ex genere suo esse actum charitatis imperati. ratio ipsius est, *Quia, inquit, qui ponit vitam pro Christo, ipso facto preparavit Christum vitæ sua, ac per hoc omnibus bonis vita minoribus; & consequenter omnibus bonis exterioribus, opibus, honoribus, gloria, fama.*

Id non esse
necessariū.

Sed contrarium est verius. Primo, Quia multæ sunt aliae causa pia, ob quas mors illa acceptari potest; vt præceptum diuinum, dignitas fidei, exemplum Christi, ædificatio proximi, promissio vitæ aeternæ, cõminatio damnationis: multi enim Martyres elegerunt mortem pro fide Christi, ne vita aeterna exciderent, & aeternam mortem proximamente incurrenter; vt ex gestis Martyrum constat. Sic Eleazar lib. 2. Machab. cap. 6. *Etsi in praesenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotens nec viuius, nec defunctus effugiam.* Et hæc est præcipua ratio, quia Dominus ipse nobis ob oculos ponit, cum dicit Marci 8. *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; & qui perdeserit animam suam propter me & euangelium, salvam faciet eam.* quibus verbis efficacissime nos deterret, ne in tormentis, vita saluanda causa, fidem negemus, proposito aeterno exitio; & animat ad conitanter vitam temporalem profundam, proposito vita aeterna præmio. Igitur qui hæc sibi in martyrio proponit, & ex his te firmat in confessione contra tormenta, facit ex mente Christi. Idem patet ex multis aliis Scripturæ locis, quibus excitamus ad patientiam in tribulationibus, per remunerationem; Lucas 21. ad Hebreos 10. Iacobi 5 &c.

Secundò, Quia quando aliquid per se pium & religiosum est, nulla est necessitas ut id ex affectu charitatis fiat; (vt patet in actu fidei, spei, religiosi) quia satis per se placet Deo: atque eligere mortem pro fide Christi, est per se pium; est enim opus fidei & fortitudinis Christianæ: ergo.

Tertiò, Matth. 10. Dominus ait: *Omnis qui con-*

suebitur me coram hominibus, confitebor & ego cum coram Patre meo, vbi non requirit ut hæc confessio procedat ex dilectione Dei super omnia.

Fatetur tamen, ordinariè hanc acceptionem etiam ex charitate procedere; quia fit affectu placiendi Deo, eique gratum obsequium exhibendi: ³² Ordinariè tamen pro qui affectus est charitatis: quo modo intellige dicit ex affectu charitatis ut imperantis: imperari enim à charitate, nihil est aliud, quām procedere ex affectu charitatis.

Hic tamen affectus non est idcirco dilectio Dei ^{n.n. semper} super omnia, quia non omnis affectus charitatis ^{est dilectio} in Deum est dilectio super omnia: hæc enim includit propositum seruandi omnia mandata propter Deum, quod propositum non includitur in simplici affectu illi placendi per martyrium. aliud enim est velle placere Deo in illo opere, aliud velle placere in omnibus præceptis obseruandis. Unde etiam velle ponere vitam pro fide Christi, non est dilectio Christi super omnia, vt vult Caieta ^{Velle pone-} ^{re vitam} nus. Primò, Nam ex vi huius solius voluntatis ^{pro Christi} non est paratus seruare omnia præcepta: multi ^{sto, non est} enim mali menti mori, quām fidem Christi negare; ^{dilectio} non tamē idcirco deserunt fornicationem, ebrietatem, & similia peccata, qua ipsi minoris ^{alii} ^{pra omnia.}

mant, quām Christi negationem: quod signum est, illam voluntatem non includere propositum seruandi omnia mandata; ac proinde non est dilectionem Dei super omnia. Confirmatur, quia qui horret maiora peccata, non statim hoc ipso etiam horret minoria: & qui ita detestatur abnegationem Christi vt præoptet mortem, simul potest habere propositum fornicandi. Secundò, Si iste actus esset dilectio Dei super omnia, statim per eum homo consequeretur remissionem peccatorum, nec opus ei esset contritione: quia dilectio illa iustificat hominem, conformans eum perfectè legi diuinæ, & delet omnia peccata mortifera: atque non est probabile, eo ipso peccatum iustificari, quo statuit secum potius mortem subire, quām fidem negare: quia cum illo proposito potest consistere voluntas minoris peccati: ergo hoc propositum non est dilectio Dei super omnia. Tertiò, Este paratum mori pro aliquo, non est illum diligere supra omnia; tum quia vita corporalis non est maximum hominis bonum, (multi enim pluris faciunt honorem, famam, poteritatis splendorem;) tum quia qui pro amico vitam ponit, non diligit eum supra omnia: non enim habet illum pro ultimo fine suo.

Dices, Qui paratus est vitam fundere pro Christo, paratus etiam est cetera omnia, etiam ^{Obiectio.} voluptates suas, quibus fruitur in vita, propter ipsum deferere, atque adeò re ipsa deserit illas, mortem acceptando: ergo acceptatio illa est dilectio Christi supra omnia.

Respondeo, Inde vt sumnum sequi, illum male omnia deserere quām Christum negare; non autem velle absolute omnia deserere vt Christo placeat: vnde non est dilectio super omnia. cuius signum est, quod possit quis velle mori, ne fidem datum amico violer: hic tamen non ideo diligit amicum super omnia. Simili modo possum affici in Christum ablique dilectione super omnia. Nec obstat illud Domini, Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* quia hoc est intelligendum, quando

Nnn 3 absque

*Maxima
charitas in
proximum.*

absque intuitu proprii commodi, sola dilectio amicorum; ut eum a malis liberes, vel bonis cumque, te ad ponendam animam impellit: tunc enim ponere animam pro amicis, est signum maxime dilectionis, non simpliciter, (non enim ideo diligit amicum super omnia) sed quae honeste ipsi impendi possit, quod si proprium commodum ad hoc incitet, ne talis quidem maximae dilectionis signum erit.

*35
Est maxi-
mū signum
dilectionis.*

Hinc patet, ponere animam pro Christo, non esse per se infallibile signum dilectionis Christi super omnia: quamquam fatendum sit, inter signa dilectionis diuinæ, quæ homines exteriori dare possunt, martyrum esse vel maximum, quia etsi per se illa mortis acceptatio non sit dilectio super omnia, hæc tamen illi ordinariè est coniuncta; tum quia Deus singulari modo hominem in illo articulo constitutum ad eam excitat, tum etiam quia homo se quantum potest disponit, & omnium virtutum præsidia ad illum agonem accersit.

Similiter non obstat illud, Apostoli 1. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, quia solum vult docere, cetera omnia nihil prodest, nisi charitas adsit in eodem homine; non autem omnia ex charitate debetur procedere. Itaque hinc solum colligitur, martyrum non prodest, nisi saltem circa finem, dum adhuc durat, charitas adsit. Simili modo dicere potuisset, Baptismum sine charitate non prodest.

*36
Debet cha-
ritas adesse
salem in
fine.*

Tertiò, Requiritur ut non resistat tyranno, hinc milites, quanvis pro fide pugneant, & multum mereantur, si pura intentione id faciant, non tamen sunt martyres, cum in bello occumbunt; nec Ecclesia umquam tales pro martyribus coluit. ratio est, quia martyris Christi debet in patiente imitari Christum, cuius passio est exemplar martyrij. Unde sicut ille dedit testimonium veritati patiente, non repugnando, (cum enim pataretur, non comminabatur, sed tamquam onus coram tendente, sine voce) ita omnes, qui volunt esse martyres Christi, non debent persecutori armis repugnare, sed sine re se tranquillè occidi. Confirmatur, quia qui pugnans moritur, non eligit pro fide mortem perpetui, sed inferre; unde reuerter non acceptat mortem, nisi indirectè, quatenus se periculo exponit. Deinde moriendo non dat testimonium veritatis fidei; quia non videtur mori ut Christianus, sed ut miles vietus ab hoste: nec mortem eligit voluntariè, sed patitur necessitate, eò quod non potuit illam hosti inferre. erit tamen martyr, si iam vietus, odio religionis occidatur, & ille ob eam causam mortem acceptet.

*37
4. Ut fide
teneat ve-
ritatem.*

Quarto, Requiritur ut fide supernaturali veritatem illam credat, pro qua potissimum tuenda mortem eligit. Primo, Quia si proprio iudicio illum teneat, sicut heretici, non tam tueretur doctrinam & auctoritatem Christi, quam suam, non enim quia Christus ita docuit, sic sentit; sed quia ipsi ratione aliqua infirma ita videtur. Confirmatur, Quia eadem ratione, qua illam veritatem credit, etiam suas heres credit, & pro illis preparatus est mori: quod est signum, illum reuerter non morieretur auctoritate Christi, aut alia pia ratione ad ita firmiter credendum, & mortem pro sua fide acceptandam sufficiens, licet exteriori ita videatur.

Obiectio.

Dices, Fieri potest ut patiarur mortem pro aliqua veritate fidei, quam ratione naturali non esse veram; pro confessione unius Dei, vel

detestatione idolorum, &c. quæ notitia & sufficientia est ad firmiter credendum, & ad mortem subeundam.

Respond. Etsi hæc notitia sit sufficientia, tamen *Respon.* non ideo propriè erit martyr Christi, quia non credit propter auctoritatem Christi, vel Dei; sed propter tei perspicuitatem.

Secundo Probatur, quia Patres docent, hæreticos, etiam si pro nomine Christi morte subeant, *Hæretici non sunt vero Christi martyres; & extra Ecclesiastiam martyrium nihil prodest: idque tum quia Christo per veram fidem non sunt coniuncti; tum quia charitate (quæ sine vera fide esse non potest, & sine qua mox pro Christo, iuxta Apostolum, nihil prodest) sunt destituti. Cyprianus epist. 73. ad Iubaianum: Numquid potest vis Baptismi esse maior aut potior quam confessio? quam passio? ut quis coram hominibus Christum confessatur, & sanguine suo baptizetur? & tamen neque hoc Baptismus haereticus prodest, quanvis Christum confessus, & extra Ecclesiam fuerint occisi; nisi si hereticorum parvorum & adiutoriorum haereticos in falsa confessione Christi interfecerint, martyres predicatorum, &c. vocat falsam confessionem, quia non procedit ex vera fide, sed simulata & falsa. Idem docet epist. 52. ad Antonianum, & alibi sapè. Idem tradunt D. Augustinus epist. 61. & 167. lib. 3. contra Crescon. Grammat. cap. 47. lib. 4. contra Donatistas cap. 17. Hieron. in cap. 1. ad Galatas, Chrysostomus Oratione prima contra Iudeos.*

Quinto, Requiritur status gratiae, vel saltem legitimata ad gratiam dispositio; nam ut ex Apostolo 1. Cor. 13. & Patribus citatis constat, martyrium sine charitate nihil prodest. Nec refert quod ab aliis que statu gratiae possit esse actus martyrii, si solam operis substantiam spectes; quia cum hic nihil proficit, nec Christus tales pro suis agnoscat, merito non habentur pro veris martyribus.

Sed difficultas est, quenam sit illa dispositio; De qua sit

D V B I T A T I O I V .

Quenam dispositio in peccatore sit necessaria, ut martyrum ei profit ad salutem.

Sunt tres sententiae. Prima est, Necessariam esse veram contritionem, ex dilectione Dei super omnia profectam. Ratio est, quia putant Auctores huius sententiae, martyrium non conferre gratiam per se & via sua, sed solum ex opere & affectu patientis, quare sicut peccator extra martyrium non potest iustificari sine vera contritione, (nisi Sacramentum penitentiale supplet) ita nec in martyrio. Ita sentit Paludanus in 4. d. 4. qu. 3. art. 1. vbi dicit: *Ad Baptismum sanguinis non sufficit attritio, sed requiriatur contritus. Ad Baptismum aquæ sufficit attritio. & causa est, quia ille iustificatur ex opere operato, iste ex opere operante.*

Nec obstat quod paulo post dicat, *martyrium equipollere Baptismo aqua in duobus effectibus priuatius, qui sunt amotio omnis culpe, & remissio omnis peccati. quia tribuit illi hos effectus ratione charitatis ex qua procedit. Bonaventura eadem dist. p. 2. quæst. 2. Baptismus sanguinis solum à veniali liberat, à mortalib[us] non; quia precepit charitatem; alter nihil valeret ad salutem. & infra: Gratiam non tribuit, sed consummat. Alex. Halensis 4. p. qu. 22. memb.*

memb. 5. art. 1. *Virtute martyrii non confertur gratia, sed collata confirmatur, &c.* eamdem sententiam sequitur Canis relect. de penit. par. 3. Probatur Primo, Quia non est Sacramentum: ergo non habet vim ex opere operato, sed solum ex interno motu animi. Secundo, Quia Apostolus 1. Corinth. 13. ait: *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodiest.*

41 2. *Sententia, Sufficere voluntatem patienti pro Christo.* Secunda est, Sufficere voluntatem patienti pro Christo, nec opus esse alia penitentia, etiam si homo recordetur suorum peccatorum. Ratio est, tum quia haec voluntas est virtualis quedam dilectionis Dei super omnia, & peccatorum detestatio; tum quia non expedit, hominem tunc occupari circa peccata sua, sed tunc intentum esse martyrio sustinendo. Ita Vega lib. 6. in Concil. Tridentinum cap. 36. sub finem: vbi addit hanc rationem: Quando duo sunt remedia salutis per se sufficiencia, possumus eligere utrumlibet: sed martyrium per se est sufficiens; ergo possumus illud amplecti, omissa formalis penitentia.

42 3. *Requiri attritionem.* Tertia est, Requiri saltēm attritionem, si homo sit conscientius peccati. Pro solutione Notandum est, contritionem posse duplūciter requiri ad fructum martyrii. Primo Directe, tamquam necessariam dispositionem. Secundo Indirecte, tamquam opus necessarium ad vitandum nouum peccatum. His positis

43 *Contrito requiritur indirecte.* Dico Primo, Siis, cui martyrium imminet, sit in peccato mortiferō, necessaria est illi ad fructum martyrii contritio indirecte, (vel saltēm attritio, qua putetur esse contritio) tamquam opus necessarium ad vitandum nouum peccatum, quod fructum illius impediret. Probatur Primo, Quia si vñquam obligat præceptum contritionis, maximē in periculo mortis: atqui si subiuris est martyrium, est in periculo mortis: ergo ratione illius præcepti tenetur tunc contritionem concipere: quare si id voluntariē omittat, peccat mortifere, & contineenter manet in actuali peccato, quamdui omittit: vnde martyrium ei prodest non potest. Impossibile enim est hominem iustificari, quamdui manet in affectu peccati. Vnde pater, contritionem requiri, si non per se vt dispositio ad fructum martyrii, sed sufficit attritio. Est sententia D. Thoma 3. p. qu. 87. ar. 1. ad 2. *Passio*, inquit, *pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi, & ideo purgat ab omni culpa veniali & mortalī nisi actualiter voluntatem peccato innenerit inherentem.* Idem docet Caietanus ibidem, & passim Thomista sequuntur.

Obligatio. Dices, Contritio non requiritur in periculo mortis, nisi proper iustificationem: atqui probabile est, attritionem cum martyrio sufficere ad iustificationem, sicut sufficit cum Baptismo & Penitentia, vt statim dicimus: ergo sufficit attritio, etiam cognita pro tali. Confirmatur, Ille error non potest iuuare ad iustificationem: ergo est impertinens.

44 *Respons.* Respondeo, Etsi sic probabile, attritionem sufficere cum martyrio ad iustificationem, tamen non est certum; quia multi Doctores tenent contrarium. in illo tamen extremo æternæ salutis discrimine homo non potest sequi vias dubias,

relicitis certis, sed tenetur eligere certam quantum fieri potest: aliquin sine causa exponit se periculo damnationis: nam si illa opinio non sit vera; *Tenetur homo in periculum mortis: nam si illa opinio non sit vera;* tis sequitur eius probabilitas non supplebit defectum necessariae dispositionis, & ita martyr ille non salvabitur. Secus est in Baptismo & Penitentia: tum quia certius est attritionem ibi sufficere; tum quia non subest periculum præsens damnationis; loquimur enim extra calum mortis. Satis tamen probabile est, in simili discrimine, etiam in his opus esse contritione.

Ad confirmationem: Ille error iuuat ad iustificationem per accidens; quia excusat à violatione accidentis præcepti contritionis. Itaque cum non peccet contra præceptum, si alias attritio est legitima dispositio, homo per martyrium iustificabur.

Secundo Probatur, Martyrium non est institutum vt remedium delendi peccati, sicut Baptismus & Penitentia; sed est opus heroicum, supponens hominem bene constitutum ad mortem subiungendam; est enim voluntaria mortis perpe-*Martyrium supponit bonam constitutionem in homine.* rso: ergo non tollit obligationem remediorum ordinariorum, sed potius ex se requirit, vt homo quantum in se est, faciat omnia quæ Deus prescriptis ad gratiam ante mortem consequandam. vnde si non est baptizatus, tenetur quatenus ei facultas suppeditat, procurare Baptismum; si non suppeditat, tenetur conuerti in Deum per dilectionem super omnia, & concipere contritionem. Pari modo, si baptizatus est conscientis peccati mortiferi, tenetur conuerti: si non potest, tenetur concipere contritionem: haec enim omni tempore fuit medium necessarium ad remissionem peccati, præsertim quando Sacramentum externum, ad hunc effectum institutum (quod contritionis vicem supplet) adhiberi nequivit.

Dico Secundo, Contritio non est necessaria per se & directe vt dispositio ad fructum martyrii, sed sufficit attritio. Est sententia D. Thoma 3. p. qu. 87. ar. 1. ad 2. *Passio*, inquit, *pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi, & ideo purgat ab omni culpa veniali & mortalī nisi actualiter voluntatem peccato innenerit inherentem.* Idem docet Caietanus ibidem, & passim Thomista sequuntur.

Probatur prior pars; quia fundamentum contritio sententia, scilicet martyrium per se nullam per se vim habere ad remissionem culpæ mortiferæ, sed solū ex interno affectu patientis, videtur omnino falsum.

Primo, Quia aliquin etiam in parvulis sanctificandis nullam vim haberet; quod est si Alexander Halensis loco citato concedat, & Adrianus in 4. q. ultima de Baptismo ad 3. probable putet, est tamen contra sensum Ecclesie, quæ Innocentes pro Christo occisis, semper tamquam martyres sanctoros coluit: & contra communem DD. & Patrum sententiam, qui docent, illos, dum pro Christo occiduntur, esse factos martyres Christi; consecutos statum melioris vita, regnum caelorum, gloriam martyrii, esse factos confortes Agni, &c. vt supra ostensum est.

Neque dici potest, parvulis esse factum particolare priuilegium præ adultis: quia priuilegium annexum martyrio non est concessum intuitu persona, sed causa; id est, non quia erat martyrium parvolorum, sed quia erat passio pro Christo, & conformatio cum Christo paciente; que causa perfectius cernitur in adultis, quam in parvulis.

46 Secundò, Quia illud fundamentum non est consentaneum doctrinæ Patrum, qui martyrium adulterū, in vi delendi peccati, æquant Baptismo. Aequatur Baptismo & SS. Patribus. Clemens lib. 5. Constitutionum Apostolicarum cap. 5. *Qui martyrio habitus est dignus, is latitiam in Domino percipiat, quod tantam coronam adeptus fit, & quod propter confessionem ex hac vita exeat. & si catechumenus sit, recedat ad Deum latens, cruciatus, quo proper Deum afficitur, erit ei verior Baptismus;* quod is quidem experientia ipsa mortis commoritur Christo, reliqui vero mystica representatione. ubi non actum internum, sed ipsam mortem exter-
nam pro Christo obitam, prafert Baptismo quoad efficaciam; quia est realis configuratio cum Christo. Tertullianus in Scorpiano: *Martyribus nulla delicta posse impunari quibus in lauacro vita ipsa deponitur.* & in Apologet. sub finem: *Quis non pati excepit ut totam Dei gratiam redimat, ut omnem reu-
niam ab eo compensatione sui sanguinis expediatur? omnia enim hunc operi delicta donantur, quibus locis causam remissionis peccatorum & iustificationis tribuit passioni & morti.* Cyprianus epistola 73. *Numquid potest vis Baptismi esse maior aut potius quam confessio? quam passio? ut quis coram hominibus Christum confiteatur, & suo sanguine baptizetur?* Sanè si passio pro Christo non haberet vim nisi ex opere operantis, longe maior esset vis Baptismi, qui per se ad salutem valet. D. Augustinus lib. 13. de ciuit. cap. 7. *Quicumque, etiam non percepio regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriantur, tantum iis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte Baptismatis.* quod probat, quia quod dixit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* etiam dixit, *Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre mou: & qui perdidit animam suam propter me, innueniet eam.* Addit: *Hinc est quod scriptum est, Pre-
tatio in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* quid enim preciosius, quam mors, per quam fit ut delicta omnia dimittantur, & merita cumulatius augeantur? Denique toto eo capite morti tribuit hoc priuilegium. & cap. 6. *Si pro pietate instituaque pendatur, (mors) fit gloria renascentis; & cum fit mors peccati retributio, aliquando imparat, ut nihil retribuatur peccato.* Idem docent alij Patres.

Vbi Notandum est, ipsam mortis perfectionem secundum se comparari cum Baptismo, eique non minorem vim tribui in peccatis abluidis, quam Baptismo; neque hanc vim tribui interna contritioni, sed operi externo: ergo sicut Baptismus non requirit contritionem ut gratiam conferat, ita nec martyrium.

Tertiò, Si contrito esset necessaria, numquam martyrium posset conferre primam gratiam iustificationis; nam hæc haberetur iam per ipsam dispositionem. hoc tamen est contra sententiam Patrum, qui non minus omnem culpam per martyrium deleri volunt, quam per Baptismum.

Quarto, Si solum haberet vim ex opere operantis, non magis deleret peccatum quam exilium pro Christo, carcer, direptio bonorum, eleemosyna Christi amore data: quod est contra Patres supradictos, & communem sensum Ecclesiæ.

Quintò, Non esset certum, martyrio defunctos regnare cum Christo; immò posset merito sapè de eo dubitari: quia si quis multa commiserit peccata, opus est longa satisfactione, vel feruentissimis actibus internis, ut ex opere operantis omne

debitum poenæ tollatur. Sæpè autem fit ut martyrum parum patiatur, & actus internos parum feruentes habeat. Itaque temerè facit Ecclesia, quod illos statim pro martyribus sine vlo discrimine habeat, & pro illis orari nolit. Neque rectè dixerit Innocentius III. c. Cum Martha, de celebrat. Missarum, §. finali, ex D. Augustino, *Inuiriā facit martyri, qui orat pro martyre.*

Dices, Martyrium in adulstis habere id priuilegij, ut per se tollat omnem poenam, quia admittit tempus necessarium ad satisfactionem, non autem ut per se tollat omnem culpam; hanc enim momento temporis tolli posse per actum proprium hominis, dilectionem vel contritionem: vnde non fuisse opus ut ipsi martyrio per se hoc priuilegium daretur. ut enim martyrium delectat omnem culpam & poenam, statimque celo inferat sicut facit Baptismus, satis esse, si ratione actus interni, qui ordinariè adeat, delectat culpam; & ratione passionis externe, reatum poena. In parvulis autem habere priuilegium delenda culpa originalis; tum quia haec aliena voluntate contracta est, tum quia illi non sunt capaces actus proprii: vnde ut aliquem fructum possent ex martyrio reportare, necessarium fuit ut id ei concederetur.

Hic modus dicendi non videtur improbabilis, *Eft proba-
& iuxta illum defendi posset sententia D. Bonabile.* Bona-
ventura, Paludani, & aliorum, qui requirunt actum charitatis vel contritionis.

Verùm Patres citati amplius velle videntur, *Non satis-
facit hoc modus.* dum ipsam perfectionem mortis non minorem vim ad salutem habere volunt, quam Baptismum: quod verum propriè non esset, nisi etiam per se haberet vim sanctificandi. Deinde non distinguunt de culpa & poena; & generatim docent, omnem culpam etiam originalem, per illam passionem veluti per Baptismum sanguineum deleri; idque quia est realis configuratio Christi. Si enim Baptismus aquæ, qui est tantum configuratio mystica, tantam vim habet; quomodo martyrium, quod est configuratio realis, non habebit?

Denique, alioquin sapè valde incertum esset an martyris esset saluus; quia sapè fit ut non tam perfectos actus internos habeat, ut per eos omnia peccata deleri queant.

Ex his facile probari potest altera pars, nimirum sufficere attritionem. Si enim non est necessaria contritus ut peccatori proficit martyrium ad salutem, ergo sufficit attritus; nam post contritio-
*48 Sufficere
attritionē
ad marty-
rī fructū.*

Quod confirmatur Primiò, Quia attritus sufficit ut Baptismus proficit: ergo etiam ut martyrium; cum hoc non minorem vim habeat, ut patet ex diuis. Secundò, Nisi attritus sufficeret, numquam martyrium deleret peccata mortisera; hoc autem non est consentaneum sententias Patrum: ergo. Tertiò, Martyrium per se habet vim augendæ gratia: ergo conferet primam iustificationis gratiam peccatori non ponenti obicem. consequentia patet à simili in Sacramentis omnibus, quæ conferunt primam gratiam non ponenti obicem, ut communiter Doctores tradunt; idque ideo, quia per se & vi sua gratiam conferunt: atque non ponitur obex, sed tollitur per attritionem; quia per hanc affectus absolutè recedit à peccato, & conuertitur ad iustitiam; ergo

ergo sufficit attritio ad fructum martyrij. Confirmatur, quia attritio est ultima dispositio ad gratiam, inter eas quae per se gratiam non includunt vel adducunt: ergo est sufficiens, ut martyrium, quod per se gratiae est efficax, superueniens, primam iustificationis gratiam conferat. Quartus, Multi acceptant martyrium timore damnationis aeternae, & ex eadem causa dolorem peccatorum concipiunt: hi tamen voluntur pro sanctis martyribus, cum solum habuerint attritionem.

Neque dici potest, Ecclesiam presumere, omnes qui patiuntur pro Christo, si in peccatis sint, concipere perfectam contritionem; quia satis constat experientia, plurimos perfare meum damnationis, idque sufficeret ad fructum supra ostensum ex verbis Domini, *Qui amat animam suam, &c.*

Si aduertat esse attritionem.
Notandum tamen, si martyr aduertat suum dolorum esse imperfectum, ob metum gehennae, debere conati ad excitandum perfectorem, quo certior modo se disponat, ut ante dictum est, si autem non aduertit, excusat, & attritio per se sufficit.

An voluntas patiendi pro Christo sufficiat.
Dico Tertiò, Esti voluntas patiendi pro Christo, per se sufficiens sit ad fructum martyrij in iustis; non tamen videtur satis esse in peccatore, & primùm, si est sibi conscientia peccati mortiferi, videtur certum, quia tenetur excitare in se dolorem, & petere veniam, ut Deo reconcilietur. Pœnitentia peccatori necessaria. Pœnitentia enim est medium per se necessarium ad reconciliationem, quando homo aduertit se esse in peccato: cuius ratio est, quia qui cupit reconciliari, debet factum suum, quo offendit, quantum in se est, abolere & reddere infustum, quod non fit, nisi illud deretando, & de eo dolendo, cum proposito emendationis: atqui martyrium non tollit obligationem adhibendi remedia salutis ordinaria, si adhiberi possunt; sed potius facit ut illa obligatio hic & nunc vigorem habeat, cum hominem in periculo mortis & extremi certaminis constituat. Neque ille dolor distrahet animum, aut debiliorem reddit circa martyrium; sed magis excitabit & confirmabit, considerationem enim & dolor peccatorum efficit, ut libenter morem pro Christo feras: tum ut ingratitudinem præterit corrigas; tum ut pro peccatis satisfacias, ut patet exemplo Bonifacij martyris, & aliorum. Neque enim martyr ita debet esse intentus cogitationis mortis pro fide subeundæ, ut non cogitet varias rationes & motiva cur eam subire & amplecti debeat.

Dolor de peccatis non impedit considerationem necessariam martyrii.
Peccator non aduersus se esse in peccato.
Quod si non aduertat se esse in peccato, est maior difficultas. Sed vtendum distinctione: si enim voluntas patiendi pro Christo talis sit, ut ex vi illius necessario sequeretur contritus vel attritus, occurrente peccato; sufficiet cum martyrio: quia est contritus vel attritus virtualis. si autem non sit talis per se, credibile est non sufficiere. Exemplum hoc esse poterit: Sit Catholicus aliquis feruens pro religione, sed virtus carnis vehementer deditus: hic ab hereticis interceptus, repente inbeatur abnegare fidem Ecclesie Romanae, & iurare in fæctam Caluini; & ille amore fidei orthodoxæ & odio heresis eligit portio mori; & priusquam alia cogitet, occidatur. non enim illa voluntas moriendi pro fide videtur esse talis, ut ex ea necessariò fecuturus sit dolor de peccatis carnis, si illa memorie occurrerent.

Contrà obiici potest Primò, Dominus genitus. *Obiectio-*
raliter dixit, *Omnis, qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: & quicumque perdidit animam suam propter me, & propter Euangelium, vivificabit eam: atque hic contetur Christus, & perdit animam suam propter illum: ergo. Secundo, Quia D. Thomas 3. p. q. 87. art. 1. ad 2. dicit, *Passio pro Christo suscepta purgat ab omni culpa & veniali & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inuenierit inherentem: atque hic non inuenit voluntatem actualiter peccato inherenterem: ergo. Tertiò, Nisi talis sit falso, merito poterit Ecclesia de multis martyribus dubitate; ac proinde etiam pro illis orare, quod est contra dictum Innocentij suprà allatum. Quartò, Decet diuinam bonitatem, ut illam bonitatem acceptet pro dispositione ad hoc sufficiente ut per realem conformatiōnem cum Christo patiente gratiam consequatur. Nec referit quod ad Baptismum requiratur attritus formalis vel virtualis, nec sufficiat illa voluntas; tum quia haec voluntas non sufficit, nisi coniuncta cum opere externo, cui annexum est illud privaligium: tum quia Patres maiorem vim tribuant martyrio quam Baptismo: tum denique quia illa acceptatio mortis pro Christo in illis terroribus & doloribus, certior potest virtualis quadam dilectione Dei opere ipso exhibita; ex qua sequeretur actualis dolor, si peccatum memoriae occurret.**

Respondeo, Ob has rationes est satis probabile, *51*
hanc voluntatem sufficere in casu proposito, & *Respons.*
quotiescumque non aduertit quis se esse in peccato. & sanè ea videtur esse mens D. Thomas, & Caiet. suprà, & Sotii in 4. dist. 3. q. vñica, ar. 11. vbi dicit, martyrium in eo solum differre à Baptismo flaminis, (quod solum contritione vel dilectione supra omnia cum voto Baptismi constat) quod illud non requirat formalem detestationem, sed solum hunc actum; Volo mortem pro Christo perpeti: hunc enim actum cum opere exteriori sufficere ad plenissimam indulgentiam omnium peccatorum quoad culpam & penam, si non opponatur obex complacencia ullius criminis. Hic tamen in duobus falli videtur. Primò, Quod videatur existimare cum Vega, martyrium non requiri formalem detestationem, etiamsi peccata memoriae occurserent; quod sine dubio falsum est. Secundò, Quod putet illud solum operari per modum meriti, ut patet ex verbis Sotii, quæ paulò ante habet eodem art. inde enim sequeretur, peccatorem, dum vulnus pro Christo, mereti remissionem peccati mortalis; quod sanè falsum est; nisi quis impropriè & largè de merito loquatur, ut se extendit etiam ad dispositionem non ultimam, & aptitudinem cum qua consistere possit peccatum. Eamdem probabilem censem noster Suarez disput. 39. sect. 3. de Sacramentis. Facile tamen argumenta proposita solvi posunt.

Vnde ad Primum dicendum est: Generales huiusmodi sententias habere tacitam conditionem vel limitationem, Si necessaria dispositio, & alia requisita adiungit, ut multis exemplis ostendit potest. Simili modo dicitur de Baptismo, *Qui creditur & baptizatus fuerit, salvus erit: & tamen requiriatur falso attritus.*

Ad Secundum: D. Thomas ibi non plus tribuit martyrio quam Baptismo, ait enim: *Passio pro Christo suscepita obtinet vim Baptismi: unde purgat ab omni*

omni culpa, &c. Itaque supponit aliquam formalem vel virtualem pœnitentiam præcessisse; sicut in Baptismo est necessarium.

Ad Tertium: Ecclesia non statim habet aliquem pro sancto martyre, nisi confite illi quomodo in confessione & passione se gesserit.

Additum: rariissimum esse ut non adsit saltem virtualis attritus; quia Deus singulari modo tunc optulatur, iuxta illud Marci 13. *Dabitur vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*

DVBITATIO V.

Quam vim habeat martyrium, & quando conserat suum effectum.

⁵³
*Aduin-
terni in
martyrio.*

IN martyrio duo sunt consideranda; actus internum, & externa persepsiō. Interni, sunt affectus varij, ex quibus passio acceperit. potest enim hac acceperit ex affectu charitatis, vel obedientiae, vel religionis, vel fidei, vel spei, vel fortitudinis Christiana, quo posito,

Dico Primo, Hi affectus & acceperatio ex vi illorum proueniens in iustis, sunt meritorij vite æternæ; quia sunt opera pietatis Christianæ: & delent omnes culpas veniales, quarum continent virtualem detestationem, debitum pœnatum per se non tollunt integrè, sed nonnulli minutunt, sicut omnia bona opera, praesertim laboriosa & penala. In peccatoribus vero solū disponunt ad gratiam iustificationis, idque vel proximè, ut affectus dilectionis super omnia; vel remotè, ut ceteri.

Dico Secundo, Externa persepsiō pro fide suscepit, per se & quasi ex opere operato haberet vim delendi omnem culpam, & conferendit gratiam iustificationis, subiecto debito disposito; & tollendi omnem reatum pœnam, ut colligitur ex testimonio Patrum & D. Thomæ suprà. Idem docet Durandus in 4.d.4.q.8.nu.6. & 14. Richard, eadem dist. at.2 q.3 in fine. Maior ibidē q.3. Suarez disp. 39. & plerique alij recentiores, ratio est, quia si vis delenda omnis culpæ & pœna collata est Baptismo, eo quod sit mystica quedam configuratio mortis Domini, ut ex Apostolo ad Rom. 6. constat, multò magis conueniebat hanc vim tribui martyrio, quæ est talis conformatio cum Christo moriente. hanc rationem aperit habet Clemens lib. 5. cap. 5. & reliqui Patres, qui martyrium vocant *Baptismum sanguinis*. Vnde recte Durandus suprà num. 6. *Non minus*, inquit, *operatur passio Christi ad salutem in eo, qui ei conformatur secundum realem suscep-
tionem, quam in eo, qui conformatur ei simili secundum
figuralem representationem*. Et in fine: *Martyrium non solùm habet efficaciam à charitate patientis; (licet illa requiratur secundum Apostolum) sed ex causa patiendi, & ex conformitate ad passionem Christi:
propter qua virtus passionis Christi agne plene vel
pleniū communicatur martyrio quam Baptismo, vbi
nota, Durandus requirere charitatem, non ex
qua martyrium procedat, sed qua adsit vna cum
martyrio, saltem in fine; quam ipsum martyrium
adducere potest. quanam autem ad hoc dispositio-
tio requiratur in peccatore, patet ex dub. 4.*

Hinc sequitur, martyrium in homine iusto habere vim augendæ gratiæ, & tollendæ omnis pœ-

næ: si enim habet vim delendi peccati, & conser-
tare gratiæ instar Baptismi, ubi non inuenit im-
pedimentum; maximè eam conserat iustis, qui
nihil habent gratiæ infusioni repugnans; ac pro-
iude in ipsis gratiæ augebitur. Confirmatur, quia
Iustitia est melior dispositio ad suscipendum in-
crementum sanctitatis quam attritio, (qua simul
consilium cum peccato) ad primam sanctificatio-
nem: ergo si homini attrito conserat gratiam, multò
magis iusto conserat. Denique ipsum significant
Patres supra citati.

Petes, *Vtrum delect etiam culpam omnem ve-
nialem.* *An delect
per se culpā
venialē.*

Respondeo, Si affectus nullo modo ei inheret, valde probabile est deleri; quia tunc voluntas patiendi pro Christo potest conserari sufficiens dispositio, ut accedente ipsa passione, illa peccata deleantur: quod sanè multò credibilius est de venialibus, quam de mortiferis.

Si vero affectus illi actu inheret, quidam putant adhuc deleri, non quidem eo ipso tempore quo inheret; (hoc enim contradictionem implicat) sed postea, vel saltem post mortem; ut si affectus ille peccati venialis duret toto tempore martyrij. Ita Gregorius à Valentia disp. 8. quæst. 2. p.2. Idem videtur sentire Caetanus 3. p. q. 37. q. 1. vbi dicit, *Si quis in se dormitum cum propo-
sitione dicendi mane mendacium officiosum, & interim dor-
miens occideretur pro Christo; crediderim ego ex
divina largitate etiam illius peccati plenissimam re-
missionem per martyrium consequi; quamvis per
Baptismum illius remissionem non consequeretur,
propter voluntatem actualiter actualitate virtutis
inherentem.*

Sed hæc sententia non videtur consentanea D. Thomæ, qui eodem loco ad 2. latis inveniat, martyrium non habere maiorem vim delendi peccati, quam Baptismum; nec delere peccatum veniale, si voluntatem inuenierit ei actualiter inherentem, sicut hic inuenit, saitem actu virtuali, ut Caetanus fatetur. Neque etiam veritati, quia ad remissionem peccati actualis, cessante iam actuali-
vit virtuali inheritance, semper requiritur aliquis motus animi, quo peccatum illud actu vel virtute displiceat; ut aperte docet D. Thomas suprà q. 8. 7. art. 2. ad 2. qualis est contritio, attritio, duplicita peccati, dilectio Dei supra omnia, voluntaria ful-
ceptionis eius quod peccatum est remedium, v. g. ful-
ceptionis Baptismi, Pœnitentia, extreme Unctionis, & aliorum Sacramentorum, iuxta D. Thomam eadem q. art. 3. denique acceptatio martyrij, sed de hoc plura alibi.

Quod attinet ad momentum temporis, quo martyrium suum effectum conserat, Caetanus Q. mo-
mento conser-
fieri marty-
rium suum
2.2. qu. 124. art. 4. ad 2. argumenum Martini, in-
finitum conser-
fieri in instanti vite terminatio. Ratio rium suum
ipsius est, quia in eo instanti martyrium termina-
tur, & adhuc existit velut in termino; & homo sentientia
tunc adhuc meretur velut in termino: ergo tunc Caetani,
effectum suum conserat. Confirmari potest hæc sententia
etiam martyrium: atqui hoc in martyrio est in-
stantis mortis: ergo, &c.

Sed hæc sententia non videtur probabilis, si il-
lud momentum ponatur vite extrinsecum, sicut
Caetanus ponit. Primo, Quia potest anima me-
teri & accipere gratiæ augmentum, iam sepa-
rata

rata à corpore. Secundò, Fieri posset ut ipsa toto tempore, quo vñita est corpori, fuerit in peccato, & caruerit h̄de, spe, charitate, & primo momento, quo desinit esse in corpore, consequatur fidem, gratiam & remissionem, & immediatè post illud momentum videat Deum; vt patet in parvulis ante Baptismū pro Christo occisis. Tertiò, Non omnes essent iudicandi secundū statum, quem habuerunt in corpore; quod non est contentaneum illi sententiae Apostoli 1.ad Cor. 5. quenque relatum propria corporis prout gesit, sive bonum, sive malum. nam id, quod ille in corpore gesit vel passus est, non est tale ut possit delere peccatum, aut efficere dignum vita æterna; nisi accedat aliquid post vñionem corporis, quod iam non est in ipso homine, sed in partibus eius, anima & corpore, nimis rūtu vñionis.

58
Reiectio
eiusdem
responsio-
nis.

Dices, Hanc ipsam vñionem tribui homini, quia illam in vita acceptauit, & supplicia ad illam necessariò ducentia sustinuit.

Sed Primiò, Hoc non haber locum in parvulis. Deinde si deo hoc dicitur gesisse in corpore, quia illud adhuc viuens acceptauerit: ergo acceptatio illa & passio quam sustinuit in vita, erat digna vita æterna & gratia, ante separationem animæ; ergo tunc data fuit gratia: Deus enim ne momento quidem temporis differt condignum p̄mū ad quod sati dispositi sumus.

Quartò, Quia iuxta hanc sententiam dabitur aliquod momentum in quo anima poterit sequi gratiam & remissionem peccatorum, non tamen peccare: & ita status merendi & demerendi non erunt pares. quæ omnia sunt parum contentanea Scripturis & sensui Ecclesie & SS. Patrum:

59
Si momen-
tum termi-
nans sit in-
trinsecum.

Quando
detur gra-
tia.

Si tamen illud momentum ponatur vita intrinsecum, ita ut homo desinet per ultimum sui esse: (qua sententia non est improbabilis) sic valde probabilitate dici potest, martyrium conferre gratiam in illo instanti; quia idem instans est terminus intrinsecus martyrij. consentaneum autem est ut effectum suum conferat in termino, sicut Sacramenta, quæ non in termino extrinseco, sed intrinseco complentur, & gratiam conferant. Si vero illud instans, quo vita terminatur, ponatur esse extrinsecum, ita ut homo desinet per primum non esse sui, sicut communior sententia habet; dicendum est gratiam conferri non in illo instanti; tum ob rationes dictas, tum quia illud instans non est intrinsecus passioni hominis & vita: sed vel in aliquo instanti, quod imperceptibiliter mortem antecedit, vel certe quando homo ex passione ita est constitutus, ut sine miraculo mors impeditur nequeat. Ita docet Vega lib. 6. in Concil. Trident. cap. 37. in fine; Suarez 3. p. disputat. 29. sect. 3. & passim recentiores. ratio est, quia tunc martyrium censetur consummatum: mors enim extat in causa proxima & necessaria.

60
An possit
potest pe-
ccare.

Dices, Tunc adhuc potest peccare, & consequenter damnari. Respondeo, Moraliter non posse peccare, quia credibile est corpus ita esse perturbatum, vt non possit vñ ratione, vel si potest vñ, adeo magna gratia copia, quæ illum custodiat, ita non vt peccet. Accedit, quod confecto iam pñne certamine, & præsente æterno p̄mio, vix aliquid possit occurere, quod hominem ad peccandum moueat, quod si miraculo curetur & superuiat, ve-

risimile est singulari gratia custodiri, ne qui iam erat veluti in ianuas cœli, & p̄mio pñne manibus tenebar, occasione miraculi excidat.

Idem probabile est de iustis à mortuis excitatis. alioquin si in eodem incerto versatur esset, magnum incommodum ex illo beneficio reportarent: nec quisquam est, qui non summopere illud deprecaretur.

DUBITATIO VI.

Quæ virtus opponantur fortitudini, &
quale in his peccatum.

D.Thomas quæst. 125. 126. 127.

R Espondeo, Triā enseri à D. Thoma, & Ari-
stotele 3. Ethicorum cap. 7. Timiditatem,
quam Aristoteles vocat δεστα, id est, ignatiā: Intimiditatem, quam ille ἀποθετ, id est, timoris va-
cuitatem; & Audaciam.

Timiditas seu ignavia est vitium excedens in Ignavia.
timendo; (timet enim quod non oportet, vel quando non oportet, vel plusquam oportet) & deficiens in audendo; ut recte Aristoteles suprà: non enim audet aggredi quando ratio dictat, ant sicut dicit: & haec consideratione apud Latinos
vocatur ignavia, priore verò timiditas.

Hoc vitium si in seipso sistat, nec ad aliū præsumt affectum vel consensem impellat, est folūum peccatum veniale; sicut excessus aliarum passionum, qui nullam aliam noxam infert, nisi quod mentem perturbet, & curis cogitationibulque inutilibus impleat. Si verò impellat ad alterius peccati consensum, erit peccatum mortiferum, vel veniale, pro condicione illius ad quod impellit: vt si timore mortis (id est, vt mortem, quam times, euadas) paratus sis aliquid facere vel omittere, cuius commissio vel omissione est peccatum mortiferum, erit peccatum mortiferum: si veniale, erit veniale. Et hoc est quod vult diuinus Thomas art. 2. quæst. 125. Hunc timorem vetuit Dominus Matthei 10. cùm ait: Nolite timere eos qui occidunt corpus, & post hec non habent quod faciant.

Notandum est, non omnem inordinatum timorem opponi virturi speciali fortitudinis; sed eum tantum, qui est circa pericula mortis, vel grauium calamitatum: in his enim solis fortitudo versatur, vt suprà dubit. 1. ostensum est; ac proinde etiam virtus fortitudini aduersa. Itaque alii timores mali ad alia virtutē pertinent. sicut enim in emni virtute est inordinatus amor, & consequenter etiam inordinatus timor (omnis enim timor nascitur ex amore bohiamati; & omnis amor parit timorem, si bonum amatum potest amitti, vt ex 1. 2. quæst. 25. art. 1. & 2. constat) ita in omni virtute habituali est inordinatus amor alius boni creati, & consequenter inordinatus timor. vnde intemperans timet amittere suas voluptates, avarus pecunias, ambitiosus honores: solus autem timor inordinatus amittendæ vitæ in periculis mortis aduersatur fortitudini.

Timiditas, vel potius vacuitas iusti timoris, 63
est alterum vitium fortitudini oppositum; defi-
cientis in timendo: non enim timet quando timen-
dum, aut quæ timenda. Fortitudo enim non solū reprimit timorem, ne excedat, sed interdum etiam
excit-

excitat, ut malum declinetur; ut quando illud vires superat, nec est iusta ratio cur iustineatur. tale est terræmotus, fulmen, naufragium, vis hostilis longè superior. Denique omnia manifesta pericula mortis, quando deest causa subeundi. In huiusmodi ergo non timere, vitiosum est; quia est causa cur malum non declinetur: timere autem, laudabile, quia est causa declinandi. Huc pertinet securitas perniciosa eorum, qui se manifestis periculis mortis, cum in peccato mortifero sunt, expoununt, nec aeternam mortem timent.

64
Ex qua
causa pro-
veniat.

Prouenit autem hoc vitium ex triplici causa. Primo, Ex eo quod vitam suam minoris faciat quam oportet: qui enim aliquid parui estimat, non multum timet illud amittere, etiam si periculo sit exppositum. sicut autem vitiosum est, plurim facere vitam quam oportet; ut cum anteponitur virtutis ita etiam vitiosum est, cum minoris facere quam oportet; ut cum vanæ gloria vel terum temporalium causa manifesto periculo obicitur, est enim bonis temporalibus longè præstantior: tum quia res temporales sunt propter vitam humanam, ad eam fœundam, solandam, ornandam: tum quia vita ista temporalis facultatem iustitiae & meritorum vitæ aeternæ suppeditat.

Secundo, Ex superbis; haec enim facit ut homini præfidat, & alios contemnat, quasi ab illis ladi non possit; & ita non timet, iuxta illud Job. 41.

Fatius est ut nullum timeat, omne sublime videt.

Tertio, Exanimi stoliditate: unde Aristoteles 3. Ethic. cap. 7. ait *furoios nihil timere*. sic quidam milites nihil timunt; quia per recordiam non concipiunt animo quid sit mors, & quæ mortem sequuntur. Hoc vitium est peccatum mortale vel veniale, pro ratione mali & periculi, cui se defecit timoris exponit: si enim sit magnum malum, (v. g. mors) cui fine iusta causa se obicit, erit peccatum mortale, nisi forte per stuporem animi excusetur. Si autem malum sit paruum, vel periculum non sit notabile, erit veniale. vide Caerulanum in Summa verb. Intimiditas. Haec tamen timoris vacuitas non est distinctum peccatum ab eo, quo quis se periculo exponit: solum enim est peccatum quatenus est causa illius, continens tacitum

in illud periculum consensum. *Andacia* seu temeritas hic accipitur pro excessu in audendo, & aggregando; cum quis ut malum imminens repellat, aggreditur aliquid quod non conuenit, vel quando non conuenit, vel quo modo non conuenit. Oritur hoc vitium ex iisdem causis ex quibus vacuitas timoris, quæ est maxima dispositione ad temeritatem. plerumque tamen ex cupiditate vanæ gloriae, sicut & *vanitatis*, cui ut plurimum hoc vitium est connexum: nam audaces ferè sunt iætabundi, & volunt videri fortes, cum non sint, hinc fit ut plerique talium etiam sint timidi, quos Aristoteles *spacivores* vocat, quasi dicas *andacitimos*; quia audaciam cum timiditate coniunctam habent. *In iusto enim* (vi idem Aristoteles ait) *sunt proprietas*, & *ante quam res virgat, adire pericula volunt*; in ipsis autem periculis cedunt & absistunt. *ar viri fortes, in factu ipsis sunt acres & celeres, ante facta sedati & quieti*. Quando vero cupiditate vanæ gloriae simul coniunctus est vita contemptus, vel stoliditas animi, mortem non apprehendens, tunc se in pericula cæco quodam impetu proiciunt, & perfusant, etiam si parua sit ipsa victoria. hos Aristoteles vocat *prætoriæ viræ*, id est, projectæ audacie homines, qui mortis pericula lumen faciunt & iocum, & instar belluarum depongunt. hoc vitium est peccatum pro ratione mali & periculi cui se exponunt, sicut dictum est de timoris vacuitate.

Circa prædicta Aduerte, et si solum tria virtus fortitudini opposita numerentur, reuerâ tamen Quatuor *vita fortitudini aduersa*. esse quatuor: sicut enim fortitudo moderatur timorem, ita etiam audaciam. unde sicuti peccatur contra fortitudinem excessu & defectu timoris, ita etiam excessu & defectu audendi. Verum defectus audendi continetur sub timiditate, qua parte haec consilit in eo, quod quis refugit aggredi quando oportet: & vocatur propriè *ignavia*. sed sicut inter timoris vacuitatem & temeritatem est magna affinitas, ita etiam inter excessum timendi & defectum audendi. Hinc apud Aristotelem eodem nomine continentur: utrumque enim *timor* vocat. Latinis habent nomina distincta; illud vocant *timiditatem*, hoc *Igniam*.

CAPUT SECUNDUM.

De Virtutibus fortitudini connexis, & virtutis oppositis.

Constat 6. Dubitationibus.

DUBITATIO PRIMA.

Quæ sint partes fortitudinis.

D. Thomas quæst. 128.

Subiectivas
partes.

NO TANDVM EX D. Thoma, virtuti triples partes assignari posse, subiectivas, integrantes, & potentiales. Subiectivas fortitudo proprie, iuxta D. Thomam, non habet; quia ipsa est species specialissima, cum versetur circa pericula mortis, quæ omnia sunt eiusdem generis, et si alia aliis maiora. Hoc tamen intellige de fortitudine vnius ordi-

nis: nam si diuersos virtutum ordines spectemus, duplex erit fortitudinis virtus, alia enim est *Fortitudo ordinis naturalis*, qualis esse potest sine fide; haec *naturalis* timore mortis temperat, pericula & acerbitates sustinet, hac tantum consideratione, quia decet hominem ratione præditum, vel Philosophia præcepit imbutum, vel illustri familia clarisque maioribus ortum.

Alia *supernaturalis*, quæ fidem & affectum superna-

pernaturalem supponit, & prudentia supernatura-
li ut regula vtitur. Hæc eadem sustinet, quia decet
Christianum, crucis Christi cultorem, immorta-
litatis candidatum, &c. Etsi enim istæ fortitudines
circa eadem pericula & circa easdem passiones
moderandas, ac proinde circa eadem obiecta ver-
tentur, tamen non eamdem propterea rationem for-
malem in illis spectant. Vnde nec ob eamdem
causam ad suas functiones mouentur, sed ob di-
uersam, & affectibus planè diversis. Quia ratione
etiam in fortitudine naturali discrimen specificum
fortasse inuenire posset.

² *Partes integrantes vocat, non ex quibus ipse ha-
bitus intrinsecè coalescat, sed quæ necessariae ad
integrum fortitudinis officium.*

*Potentia-
les.*

*Eesse qua-
tor partes
fortitudi-
nis.*

Potentiales vero, quæ virtutem fortitudinis in
materia minùs difficulti imitantur. Porro huius-
modi partes quatuor numerantur à D. Augustino
1.8; qq. q. 31. cx Cicerone: *Fortitudo*, inquit, est
considerata periclorum suscepitio, & laborum per-
petuo, cuius partes magnificentia, fidentia, patientia,
perseuerantia; quod D. Thomas optimè declarat
q. 128. art. vnico in corp. & ad 5.

Officium enim fortitudinis in duobus situm est;
in aggrediendo & in sustinendo. Ad aggrediendum
autem duo requiruntur. Primo, Promptiud
animi ad periculum suscipiendum: hanc præstat
fidentia; qui enim confidit se malum imminentem
superaturum, facile periculum suscipit. Secun-
do, Strenuitas in executione; hanc tribuit mag-
nificentia, quæ, teste D. Augustino ex Cicerone,
est rerum magnarum & excelserum, cum animi
ampla quadam & splendida propositione, cogitatio
& administratio. Itaque haec virtutes, quatenus
veriantur in periculis mortis, sunt partes inte-
grantes fortitudinis, concurrentes ad actum ag-
gressionis.

Similiter ad sustinendum, qui est alter fortitu-
dinis actus, duo requiruntur. Primum est, Ne
animis difficultate & asperitate malorum fran-
gatur, ad hoc valet patientia, quæ tristitia & dolores
moderatur; animumque continent ne hisce pa-
fisionibus vietus, à recto & decoro decidat.

Alterum est, Ne diurnitatem malorum fati-
scens, cœpta bona abrumpt & deficiat; & ad hoc
est perseuerantia: quo nomine hic intelligimus
non eam, quæ est iustitia vñque ad finem conti-
nuatio, sed propositum durantibus malis in cœpto
perseuerandi.

³ *Quo modo
sunt inte-
grantes.*

Ex his patet, quæ ratione haec quatuor virtutes
dicantur partes integrantes fortitudinis; nimur
si considerentur ut versantur in propria fortitudi-
nis materia, id est, in periculis mortis; sic enim ad
integrum illius officium concurrunt, sūcque vel-
uti quædam illius membra.

*Quo modo
potentia-
les.*

Si vero sp̄tēntur in aliis quibusdam materiis
minùs difficultibus, dicantur partes fortitudinis poten-
tiales, quia fortitudinem imitantur, licet eius
perfectionem non assequantur. vide supra c. 46.
dub. 1. Sic fidentia est virtus, quæ in aliis rebus
difficultibus extra pericula mortis, promptum ani-
mum præstat; magnificentia, quæ talia splendide
executit; patientia, quæ tales difficultates tolerat;
perseuerantia, quæ in finem in illis perdurat.

⁴ *Reducun-
tur ad su-
pradicā.*

Notandum est Primo, Prædictis partibus for-
titudinis tres alias adiici à Macrobi lib. 1. in som-
nium Sciponis; magnanimitatem, securitatem, &
constantiam. Verum magnanimitas & securitas

sub fidentia possunt comprehendi; fidentia enim
continet credulitatem mali superandi vel boni
consequendi, & spem conficiendi. utrumque parit
magnanimitas: facit enim, ut id quod arduum est,
videatur confici posse, & simul eius desiderium
initiat.

Securitas est perfectio quædam fidentia; exclu-
dens timorem & anxiam curam, tunc enim secu-
rus est animus, quando ita confidit, ut non am-
plius timeat vinci à malo, vel excidere à bono;
item quando malum est superatum.

Constantia ad perseverantiam pertinet, quid
enim est aliud perseverantia quam constantia vñ-
que in finem? Eodem pertinet longanimitas, quæ
ob mali diurnitatem non finit animum à recto
descere.

Notandum Secundo, Non omnes prædictas
partes esse virtutes distinctas, sed satis esse vt sint
actus distincti: eiusdem enim habitus est, prætere
<sup>Non sunt
omnes dis-
tinguenda-
bitus.</sup> se magnanimum & confidentem in periculis, &
securum ablique anxietate. Item eiusdem virtutis
est, efficere patientem, constantem, longanimum
& perseverantem.

Cetera vide apud D. Thomam in Respons.
ad 6. vbi corrupte in multis exemplaribus legitur
lema pro lema, Græcè ἀντίσταται; quod non patientiam
aut toleratiæ, sed animi confidentiam & prom-
ptam audaciam significat. Plerumque accipitur
in bonum; aliquando etiam in malum, ut ex Græ-
cis Auctoribus constat. hinc *ἀντίσταται* vir strenuus
& animo confidenti, quod est virtutis; vel etiam
præsidenti, quod est virtutis.

DUBITATIO II.

Quid sit magnanimitas, & qui eius actus.

Diuinus Thomas quest. 129.

⁶ *M*agnanimitas, seu magnitudo animi, Græcè *μεγεθος τυχια*, est virtus ad opera magna & *Quid ma-*
heroica in omni virtutis genere inclinans. Magnus *gnanimi-*
enim dicitur animus, qui ad magna adspirat, eaq;
sola estimat & cogitat, parua negligit vel despicit.
ex affectu enim & studio rerum magnarum vel
paruarum animus magnus vel parvus dicitur. ni-
hil autem verè magnum in rebus humanis, præter
virtutem, quæ sola est hominis bonum, & orna-
mentum quæ homo est, animum perficiens, & æ-
ternum permanens, æternamque vitam conci-
lians: cetera omnia, ut diuitiae, voluptates, honores
huius mundi, parvi sunt momenti, ut pote ad vi-
tam istam corporalem dumtaxat & temporalem
pertinentia. Et quamvis omnia virtutum opera ad
res temporales collata magna sint bona; tamen
non omnia in suo genere sunt magna vel ardua;
sunt enim minoria & maiora, facilita & difficultia.
propriè autem dicuntur magna, quæ in singulis
virtutum generibus magna seu ardua censentur,
magnoque honore sunt digna; ut sunt magna ab-
stinentia, magna vita auerteritas, magni labores
pro salute animalium, eximia patientia in magnis
calamitatibus, eximium orationis studium, &c.
Itaque virtus illa, quæ magnitudo animi dicitur,
ad hanc inclinat.

Nec obstat, quod omnis virtus, si perfecta sit,
ad opera magna sui generis incitat; (magna enim
virtus abstinentia, ad magna reiunia, magna
religio,

O o o

Quomodo
bac virtus
inclinat ad
magna o-
pera vir-
tutum.

religio, ad magna in Deum pietatis officia impellit) quia aliam rationem formalem, seu aliud motuum intrinsecum aliae virtutes in suis obiectis spectant, aliud magnitudo animi. haec enim inclinat ad opera magna virtutum, non quia in illis elucet honestas peculiaris illius vel illius virtutis, v.g. bonum abstinentiae, vel Religionis; sed quia magna sunt & ardua; id est, quia consentanea animo magno & generoso, magnis gratia praefundiis adiuto, magna rerum caelestium cognitione instruendo, magnis premiis illecto, magnis exemplis provocato. qui enim haec perpendit, facile videt, magna virtutum officia sibi congruere, & decorum esse non nisi magna cogitare, estimare, affectare, moliri. Itaque esse *magnum* seu *arduum* in operibus virtutum aliorum, est ratio formalis obiectiva huius virtutis, ob quam ad illa inclinat, & quam in illis efficiere & veluti in sua materia imprimere conatur. Reliquæ vero virtutes, si perfectæ sint, seu in gradu heroico, inclinant opera magna sui generis; non ratione magnitudinis, sed ratione peculiaris honestatis, quam habent ex sua materia, qua honestas in magnis operibus est illustrior. Itaque magnitudo operum non se habet tamquam motuum principale seu formale illarum virtutum, sed vt circumstantia obiecti, ratione cuius honestas obiecti magis elucet, & vt circumstantia operis, in executione respondens circumstantiae quæ est in causa. sicut enim magnus ignis magnum calorem generat, ita magna virtus iustitiae, fortitudinis, temperantiae, magna opera sui generis.

Ratio for-
malis obie-
ctua bus
res inclinat
ad magna.

Quo modo
alia virtu-
tes inclinat
ad magna.

8 **Distingui-**
tur specie
ab aliis.

Hinc patet, virtutem hanc, eti ad opera illustriores aliarum virtutum inclinet; tamen ab illis distinguiri specie, & esse virtutem specialem: habet enim distinctum obiectum formale, à quo suam speciem accipit: & illa opera solum se habent instar materia, cui suam formam inserat, quæ est, esse magnum & arduum.

Hanc doctrinam expressè tradit Caietan. q. 129. art. 1. & 4. & est D. Thome ibidem. sed clarius in 3. caput lib. 4. Ethicorum, expонens illa verba Aristotelis, *Etiā viri magnanimi esse videatur quod in quaque virtute magnum est*; ubi dicit: *Per hoc magnitudo est specialis virtus definita ab aliis, quia tendit ad rationem magni in cuiuslibet virtutis opere*, v.g. fortitudo intendit fortiter agere; magnanimitas intendit magna operari in fortiter agendo, & sic de aliis. Idem docet q. 134. a. 1. ad 2. Eadem est mens Aristotelis in verbis allatis; & infra cùm ait, *Videtur animi magnitudo quasi quoddam virtutum omnium ornamentum; nam & maiores eas ampliore sequitur, & sine illis constare nullo modo potest.*

9 **Obiectio.**

Dices, Aristoteles capite illo 3. & D. Thomas q. 129. art. 2. 3. & 4. docent magnanimitatem versari circa magnos honores, ideoque esse virtutem specialem: ergo non extendit se ad actus eximios aliarum virtutum.

Respon.
Quo modo
versatur
in magna
honorebus.

Respondeo negando consequentiam; aliter enim versatur circa honores, aliter circa actus virtutum. Circa honores enim versatur, non quidem eos propter se expetendo; (hoc enim laudabile non est) sed tamquam circa materiam remotam; moderando appetitum honorum, vt eis recte vtamur, nec pluris, quam par est estimemus: sicut liberalitas versatur circa diuitias, & fortitudo circa pericula mortis. circa vero actus virtutum versatur tamquam circa obiectum materiale, seu

materiam propinquam, magnitudinem & excellētiam quamdam in illis appetendo, procurando & efficiendo. Sicut enim fortitudo moderatur timorem & audaciam in periculis, vt fortiter agat; & liberalitas amorem pecunia, vt ea recte vi possit, & facile donare ubi ratio dictat: ita magnitudo animi temperat appetitum magnorum hominum, vt opera magna sincero affectu desinet; ne vel si honor ablit, desistat; vel si adsit, cuius affectu potissimum mouetur. qui enim magna præstare in aliquo virtutum genere student, potissimum infestant appetitu honoris, qui industria facta comitari solet, & vehementer affectum ad se trahit; itaque eget moderatione, quam effectus hæc virtus. eiusdem enim virtutis est bonum opus operari, & intrinseca eius impedimenta, que ratione materia prouenient, tollere: tale autem impedimentum est honoris immodicus appetitus. neque solum in honoribus moderationem animi parit hæc virtus, sed etiam in contumeliis & omni fortune conditione, vt Aristoteles loco citato docet: *Maxime inquit, in honoribus & fortuna versatur vir magnanimus. verum tamen in diutius aduersa fortuna quidquid acciderit, in eo se moderatum præbebit: neque in rebus secundis latitia effetur, neque in aduersis morore contrahetur; nam ne in honore quidem sic animatus est, qui tamen quam maxima res est.*

Ex his perpicuum est Primo, Quodnam huius virtutis sit officium: principale enim munus eius, quod ipsa potissimum intendit, est opera magnam, seu quæ magno honore sint digna efficiere, non propter honorem huius mundi (non enim est vera virtus, quæ honorem humanum sibi proutissimum habet, vt docet D. Augustinus libro 5. de Cœnit. cap. 12. quia est res caduca, fragilis, fallax, bonis & malis communis) sed propter ipsorum operum excellentiam, ratione cuius honor solum digna.

Secundum mutus eius est, appetitum honorum moderari, ita vt eos neque multum appetat, neque plus quam par est refugiat: si deferantur, iis non extollit, non exultare latitia, sed moderat se gære. Vnde Aristoteles ait: *Magnis honoribus & usq; à viris bonis deferetur modice delectabitur, tamquam sibi accommodatis: qui autem à vulgo & ob res parvas tribuentur, prorsus contemnet.*

Tertium, In omni prospera & aduersa fortuna moderat se agere. cùm enim nihil magni & stimer, nisi quod verè magnum est, fit vt omnia temporalia parui pendat, ac proinde non multum curet illorum secundos vel contrarios successus.

Quamvis autem magnanimus honorem huius mundi parui æstimet, neque propter illum operari potest, & ad ardua virtutum conniti: vnde 2. Corinth. 10. dicitur: *Qui gloriatur, in Domino glorieatur; non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat & Iohannis 5. vers. 38. aperte indicatur, gloriam, quæ à solo Deo est, esse querendam.*

Pater secundo, Hanc virtutem maximè reperi in iis, qui spes omnibus quæ in mundo sunt, insit haec Christi virtus.

Christi consilia sunt secuti, & ad eius imitacionem vitam componunt. magnitudo enim animi potissimum in duobus sita est; in contemptu eorum rerum quae maximi vulgo estimantur & queruntur, vt sunt diuitiae, voluptates, & honores; & in conatu nisique ad ea quae sunt maxime ardua & honore caelesti digna; vt sunt consilia Domini, perfectio vita Christiana.

¹³ Pater Tertiò, Ad hanc virtutem pertinere fidentiam & securitatem. Fidentiam quidem, quia non potest quis ardua generose aggredi, nisi multum confidat se posse confidere. Deinde fidentia oritur ex eo quod quis aduerteret sibi suppeteret vites & auxilia ad res arduas peragendas, & quod earum perficiendarum desiderio teneatur; quorum virtus est in hac virtute. Securitatem vero, quia qui res humanas non multum curat, & solis aterritus est intentus, ad quas satis opis & præsidij à Deo se habere sentit; multis curis est solitus, & magna animi securitate fruatur. magna quoque confidentia securitatem parit.

¹⁴ Mores magistrorum. Notandum est, ab Aristotele assignari viginti mores seu conditiones viri magnanimi, quae nobis breviter explicanda: sunt enim notæ quadam eximiae huius virtutis, merito vitæ & moribus exprimenda.

Prima, *Dignum se magno honore existimare, intelligere, spectato officio quod gerit, vel donis Dei quibus est ornatus. Cum hoc tamen stare potest ut sit humillimus coram Deo, dum considerat se ex scipio nihil boni habere, nihil posse, nihil esse; sine Deo in profundum malorum, in modo in nihilum ruere, &c. Sic Sancti in celis & humillimi sunt, & tamen ab hominibus coli volunt, diuersa sui consideratione.*

Secunda, *Modicè honoribus, etiam magnis, & à bonis viris oblatis delectari, à vulgo & ob res parnas delatos contempnere.*

Tertia, *In prosperis & aduersis moderatum se prebere.*

Quarta, *Non offerre se casibus parvorum periculorum, nec amare pericula, eo quod paucas res magni faciat; magnis tamen, vbi de rebus præclaris agitur, se expondere, & tunc vite non parcere. Aristoteles tribus verbis: οὐν ἐστὶ δὲ μηδέποτε πονηρός, μηδὲν δὲ πονηρός.*

Quinta, *Acceptum beneficium maiore beneficio compensare. unde fit, ut non multum meminerit beneficiorū acceptorū; quia maioribus illa beneficis obruit. quod intellige de beneficis humanis & vulgaribus, quæ ipse facilē potest vincere.*

Sexta, *Neminem autem virum quemquam rogare. vel enim parva fuit quæ ab aliis potest accipere; & ita non curat: vel certè sua industria potest consequi; & sic non vult ab alio pendere, nec alteri molestatus esse.*

Septima, *Libenter alteri operā dare atque inservire: hoc enim est perfectionis & æuropœi signum.*

Ottaua, *Cum viris Principibus & opulentis præstare se magnum & excelsum; nimur illis non adulando, nec finendo suam libertatem optimi eorum auctoritate. cum mediocribus & insimis modestum ac moderatum. sic enim Deum quodam modo imitatur, qui humilia respicit.*

Nona, *Non se locis aut functionibus honoratioribus ingerere: hoc enim potius ambitionis, quam magnanimi.*

Decima, *Cunctari & quietem agere, nisi res magna sit proposita; quia parva non moratur; unde fit ut paucā faciat, sed magna.*

Vndeclima, *Aperie odissi, & aperie amare; puta quæ odio vel amore digna. Græcè est, εἴαι φεύγουσι καὶ φεύγουσιν, quia timentis est fronte occultare sententiam.*

Duodecima, *Aperi omnia dicere & agere: intellege, intra limites prudentia. Addit Aristoteles: Amat enim orationis libertatem, quia ad alios contumendos est propensus. id est, Cùm res humanas parvi faciat, facile ita se gerit, ut etiam alios parvi pendere videatur. quod intellige, quando de veritate vel iustitia agitur. exempla habemus in martyribus, & alius viris sanctissimis.*

Decimatercia, *Vix dissimulatione in vulgo: non enim sua patefacit omnibus, sed tegit; non enim querit vulgi laudes.* ¹⁵

Decimaquarta, *Non posse alterius nutu vivere, nisi amici: seruile enim id est, nec sine assertione fieri potest; à qua ille longissime abest. quod si amici nutu vivere potest, multò magis nutu Superioris, qui & maximè est amicus, (cùm omne bonum subditum ex sincera benevolentia velit ac proceret) & loco Dei præsedit. unde patet, religiosam obedientiam cum magnanimitate non pugnare, sed ei consentaneam esse.*

Decimaquinta, *Non facile admirari: nihil enim ei magnum est, inquit Aristoteles, puta in rebus humanis.*

Decimafesta, *Non meminisse iniuriarum: viri enim magnanimi non est, at idem, memorem esse, præserimini iniuriarum & malorum, sed ea potius pro nihilo putare. Itaque viles animæ sunt, Aristotelis sententia, qui iniurias priuatas sine fine perseguuntur. quo modo enim non viles, quorum status & dignitas omnis uno verbo labefactatur, nec nisi eo vindicato, constare potest: quanto generosius est, statum suum extra fortunam a leam reposuti ducere; nec se à quoquam nisi à scipio laedi posse? Multum igitur errat vulgus, qui illos generosos & magnanimos putat.* ¹⁶

Decimaleptima, *Non capide loqui de hominibus, quia neque ut laudetur sollicitus est, nec ut alij virtutem perirentur. nec aliorum laudator est, nec maledicunt, ne inimicos quidem nisi accepta contumelia. vbi Aristoteles permittit illis rependere ταυταταί, id est, probrum seu conutium, accepta contumelia ab inimico: tunc enim non videtur esse contra virtutem, si moderatè & absque scandalo fiat, ut sic contumelia repellatur. plerumque tamen melius est dissimulare, ne videamur reddere malum pro malo, aut maledictum pro maledicto, contra præceptum Apostoli, & Domini nostri: idque maioris animi est signum. Leo ad latratus canum viri latus respicit.* ¹⁷

Decimaoctaua, *In rebus, quæ necessario perfronde, vel quæ exiguae sunt, non esse queribundum aut supplicem: quia est animi nimium rebus humanis adducti.*

Decimanona, *Malle possidere res honestas quam fructuosas, hoc enim magis proprium est hominis scipio contenti.*

Vigesima, *Habere motum tardum, vocem grāuem, orationem stabilem ac sedatam: quia festinare non solet, qui paucis rebus studet; nec vehementer contendere, cui nihil magnum esse videtur. Ita Aristoteles.*

DUBITATIO III.

Quæ vitia magnanimitati aduersentur.

D. Thomas quest. 130. & 131.

18 **O**pponuntur magnanimitati tria vitia per excellentium, *presumptio*, *ambitio*, & *inanis gloria*. *Presumptio* respicit propriè opus aliquod, *Ambitio* honorem, *Inanis gloria* opinionem & famam. Vnum per defectum, *Pusillanimitas*, qua tamen illici tribus respondet.

Presumptio quid sit.

Presumptio, quam etiā *presidentiam* Latini vocant, est nimia suarum virium confidentia, qua fit ut quis aggrediatur aliquid, vel paratus sit aggredi, quod est supra ipsius vires. *Vires ipsius* intellige quas vel in scipio, vel in aliis paratas habet, quod enim per amicos possumus, nos ipsi posse dicimus. consistunt autem vel in facultate naturali, vel in virtute aliqua insuffia aut acquisita, vel in arte aliqua, vel in gratia gratis data, vel in potestate Ordinis, vel in potestate iurisdictionis: nam ratione horum omnium si quis aliquid supra suam facultatem tenterit, erit vitium *presumptionis*; vt patet ex Caietano v. *Præsumptio*, in Summa.

Supponit falsam opinionem.

19 Hoc vitium in intellectu supponit opinionem falsam de suis viribus, ex culpabili ignorantia vel inconsideratione ortam: si enim hæc non esset culpabilis, neque opinio inde nascent, neque affectus voluntatis consequens culpabilis esset; vt cum quis bona fide ignorans rei conditionem, aliquid supra suam facultatem tentat. In voluntate vero requirit affectum vel absolute exequendi tale opus: vel sub conditione, si nimirum res ad se pertinererit, si tempus & locus possiceret, &c.

In quibus hoc vitium.

Hoc modo *præsumptuosi* & *præfidentes* cendi heretici, qui Scripturas audent exponere non prævio longo studio, vel sanctorum Patrum lectione; qui tentant miracula vel futurorum prædictionem, ablique dono miraculorum vel prophetæ: qui solis naturæ viribus putant se posse bene vivere & legem implere. Item qui absq; debita peritia suscipiunt officium Medici, Aduocati, Parochi, Confessoris, &c. qui visuræ sibi potestatem, quam non habent, vel maiorem quam habent; vt si diaconus vellit offerre sacrificium, absoluere, baptizare coram sacerdote; si Iudex sacrularis cognoscere de causis ecclesiasticis.

Iste peccatum.

Hoc autem peccatum esse probat D. Thomas, quia per illud violatur lex naturæ, orta ex lege æterna, quam omnes res naturales tenent: hæc enim omnes ex diuina ordinatione hanc seruant legem, vt nihil consentur supra suam facultatem, sed solùm inclinent ad opera viribus suis commensa: *præsumptio* vero impellit ad id quod est supra facultatem. Ita Caietanus suprà.

20

Est peccatum mortiferum, quando fit cum periculo vel iniuria alterius, sicut *præsumptio* Medicis, Iudicis, Confessoris: vel quando prouenit ex errore contra fidem, sicut *præsumptio* hereticorum in multis acerbis, extra tales eventus ferè est peccatum veniale. Ita Caietanus suprà.

Præsumptio misericordia Dei.

Præsumptio misericordia Dei, (qua dicitur peccatum in Spiritu sanctum) qua quis non curat diuinam iustitiam, confidens Deum ipsi præstitutum veniam, etiamsi non si sollicitus de conuersione vita, potius opponitur spei quam magnanimitati; excedit enim modum in sperando, indebitè confidens de diuina bonitate, non de sua virtute; sicut desperatio deficit, non satis de ea confidens.

nisi forte hæc præsumptio proueniat quòd sibi tale Dei beneficium deberi putet; tunc enim immediatè præsumit & prædictit de sua virtute, per eam volens consequi id, quod longè illam superat; & sic erit contra magnanimitatem.

Ambitio est inordinatus appetitus honoris: **21** honor autem est testimonium excellentiæ; quod *Ambitio* multis modis deferri potest, vt detractione capitis, inclinatione corporis, genuflexione, concessione loci honoratoris, erectione statuæ, delatione officij, magistratus, principatus, &c. vt dictum est supra cap. 36. dub. 3. hos omnes modos respicit ambitio; qui enim aliquid horum sibi inordinate appetit deferri, est ambitiosus.

Porrò honor tripliciter inordinatè potest appeti. **Inordinatæ** Primò, Si appetas honorem ob rem qua tibi appetitur non conuenit, vel notabiliter maiorem quam pars honoris infit, vt si quis velit honorari ob gradum vel doctrinam, quam non habet: si laicus velit præcedere sacerdotem aut Episcopum: si adspires ad officium honorabile, quo es indignus; aut velis præferri multò dignioribus; si ratione diuitiarū velis tibi magnum honorem haberi. Secundò, Si queras honorem ex re qua tibi conuenit, sed illicita, v.g. ex rebellione, quòd audeas resistere tuo Principi, ex arte magica, &c. Tertiò, Si ita ames honorem, vt paratus sis Deum offendere causâ illius acquirendi vel conservandi: vt si Episcopatum compares per simoniam, Principatum per bella iniqua: si vt officium retineas, iniquum præstes iusfrandum, &c.

In primo est peccatum veniale tantum, nisi appetatur cum iniuria alterius. In secundo est peccatum mortale vel veniale, pro ratione materiae ex qua honorem captat. In tertio similiter, pro ratione mediorum quibus vitur vel paratus est vi.

Reprehenditur hoc vitium à Domino, Matth. 23. **22** *Amant primos recubitus in canis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi: vos autem nolite vocari Rabbi, &c. & Ecclesiastici 7. Noli querere ab homine ducatum, nec à Rege cathedralm honoris.*

Oritur hoc vitium ex superbia, sicut enim superbia est inordinatus appetitus excellentiæ; ita superbia. ambitio est inordinatus appetitus honoris, qui est testimonium excellentiæ; vnde omnes ambitiosi sunt superbi, & omnes superbi ambitiosi. habet enim se ad superbiam vt propria passio, vel ut effectus adaequatus.

Siautem honor appetatur moderatè ex re bona, nullum erit peccatum, etiam si nullus alius finis spectetur; vt colligitur ex D. Thoma q. 132. art. 1. ad 3. quia per se est obiectum indifferens, proxime accedens ad rationem honesti, cum sit testimonium & imago quædam virtutis.

Inanis gloria, quam Græci κυροθέτιαν vocant, hoc **23** loco accipitur pro vanæ gloria cupiditate: alio inanis gloria. qui propriè ipsa non est peccatum, sed peccati obiectum, in alio existens. *Gloria est clara cum laude notitia*, inquit Cicero; puta de excellentiæ aliquius. Itaque complectitur opinionem & laudem, & consequenter famam, quia bona fama in laude consitit: supponit autem excellentiæ aliquam veram his dignam, tamquam materiam & obiectum op-

opinionis & famæ. vnde pater gloriā ab honore distingui, & consequenter ambitionem à cenodoxia seu vanæ gloriæ cupiditate. Gloria enim in notitia excellentiæ alterius, & laude, quæ verbis agitur, sita est. Honor vero in dignitatibus, magistratibus, & aliis testimoniorum excellentiæ, quæ lagnis exhibentur, quando tamen vanæ gloriæ statuitur virtutem capitale, etiam ambitio hoc nomine intelligenda est.

Potest autem gloria tripliciter esse vana in proposito. Primo, Si de simulata excellentia queratur opinio vel fama; sicut faciunt hypocrite, & omnes qui se fingunt peritos alicuius discipline cum non sint. Secundo, Si maior queratur quam par sit, aut de rebus alias indignis; sicut faciunt iactabundi, & omnes qui de opibus & rebus fruoribus gloriantr. Tertio, Si apud eos qui de rebus non possunt recte indicare: sicut si quis coram imperiis disputationet, ut sapiens ab eis habeatur: nisi forte id ad veteriorem finem honestum referret.

²⁴ *Quale peccatum sit.* Erit autem hæc cupiditas peccatum mortale, Primo, Si haec vana gloria appetitur ex facto, quod est peccatum mortiferum; vi de magia, de adulterio, de duello, de homicidio; nam talis gloriatio includit facti approbationem. si tamen non de ipso facto, sed de robore corporis, audacia, ingenio, quæ tali facto patefuit, gloria quereretur, non esset per se peccatum mortale; quia cum constare potest facti prauia detestatio. Secundo, Si ob illam acquirendam vel retinendam negligat ea quæ ad salutem sunt necessaria; vel aliter paratus sit mortiferè peccare: quales erat multi ex primordiis Iudæorum, de quibus Ioannis 1.2. dicitur, *Dilexerant magis gloriam hominum, quam gloriam Dei.* & Ioannis 5. *Quomodo potestis credere, qui gloriam ab innuicem accipitis, & gloriam, que a solo Deo est, non queritis?* Extra hos casus solum est veniale, ut docet Caietanus verb. Gloria humana appetitus: nam per se veniale est; neque fit mortale, nisi ratione alterius peccati, quod interdum in affectu vanæ gloriæ inuoluitur.

²⁵ *Est vitium capitale.* Numeratur vana gloria inter virtutem principalia seu capitalia, à D. Gregorio libro 31. Moraliū c. 31. quem sequitur D. Thomas q. 132. ar. 4. & 5. & ceteri Doctores; quia *vitium capitale* dicitur, ex quo tamquam radice virulenta, multa alia virtus veluti propagines venenæ nascuntur. Talia sunt quæ verlantur circa obiectum valde appetibile, cuius causa plerique mortalium parati sunt multa mala facere & pati; ut circa gloriam, (sub qua etiam famam & honorem intellige) diuitias, voluptates gustus, voluptates tactus. hinc virtus capitalia sunt *cupiditas vana gloria, auaritia, gula, & luxuria.* Item quæ verlantur circa obiectum valde molestum, sicut in imaginatione, cuius mali pelldi, vel molestia solanda causâ, etiam multa mala facere solent, ut sunt *inuidia, ira, & tristitia.*

²⁶ *Septem filiae vana gloria.* Sic igitur vanæ gloriæ cupiditas est virtus capitale; ex qua nascuntur haec septem filiae, iuxta D. Gregorium, *inobedientia, iactantia, hypocrisia, contentiones, pertinacia, discordia, & nonnitatum presumptiones.* Ratio est, quia vana gloria consistit in manifestatione sua excellentiæ, sive vera, sive ficta. Dupliciter autem excellentiam tuam inordinatè patefacere potes. Primo, *Directe*, idque vel per verba; & sic est *iactantia*; vel per facta: quæ si vera sint, & aliquid admirationis habeant, erit *presumptio nonnitatum;* (has enim solent homi-

nes magis admirari) si falsa sint, erit *hypocrisia.* Secundo, *Indirecte*, quatenus videlicet vis offendere te non esset altero minorem, idque quadrupliciter. Primo, Ratione intellectus; quod fit *pertinacia*, quia quis nimis inhæret sua sententia, nolens cedere meliori. Secundo, Ratione voluntatis; quod fit *discordia*, quia quis non vult alteri consentire. Tertio, Quoad verba; sicque est *contentio.* Quartò, Quoad facta; dum quis non vult exequi preceptum Superioris, ne videatur minor, quod fit per *inobedientiam.* vide D. Thomam art. 5. q. 132.

²⁷ Quod autem haec tria virtus magnanimitati aduersentur, perspicuum est ex dictis. *Magnanimitas* enim versatur circa tria. Primo & principaliiter circa magnum opus, ad quod iuxta mensuram suarum virium tendit, hac ratione aduersatur ei *presumptio*, quæ ad idem supra vires tendit. Secundo, Versatur circa honorem, tamquam materiam, cuius appetitum moderatur; sic opponitur ei *ambitio*, quæ immodiè in honorem tendit. Tertio, Circa gloriam, laudem & famam, quorum etiam moderatur affectum; hæc enim ad eamdem virtutem, ad quam honor, pertinent. sic opponitur ei *cupiditas vana gloria*, quæ ex quibuslibet rebus, etiam ex mustaco, & apud quousvis gloriolam captat. Aristoteles non expedit distinctè omnia virtus, quæ magnitudini per excessum opportuntur, sed solum unum, quod ille *χαροτητη* vocat, quo is, qui est indigens, seipsum dignum magnis honoribus estimat, splendoreque vestium & opum ostentatio ne honores ubique captat. hos vocat *χαρως.* quasi dicat, laxos aut tumidos, vel *αρδετας πινακιζεχωρτες*, honoribus inhiantes; *χαρως* enim à *χαρει* hinc, ductum. eosdem dicit esse stolidos, & seipso ignorare.

²⁸ *Pusillanimitas*, quam Aristoteles *μυροφυγια* vocat, est alterum extrellum magnanimitati directè oppositum. hoc virtus supponit apprehensionem, quia quis omnia tamquam nimis magna, & suam facultatem vel dignitatem excedentia concipit: vnde fit vt diffidens viribus suis refugiat officia ad quæ probè est idoneus, & detrectet bona opera aliquid difficultatis habentia, quæ facile alioquin possit prestare. Si vocetur à Deo ad Religionem, imaginatur rem esse nimis grauem, tristem, intolerabilem; nec audet capessere. Rursus considerans suam conditionem, putat se indignum honore qui deferrut, (quasi honor sit magnum quidam) nec vult illum admittere, etiam si recta ratio aliud postuleret; seque nimium abiicit, non habita ratione officij vel gradus, in quo est constitutus. Eodem modo se habet etiam ad gloriam, laudem, & famam; et si his vere sit dignus, vnde perspicuum est, hoc virtus respondere in altero extremo tribus illis virtutis explicatis, *presumptio, ambitioni, & vanæ gloria.* vt enim nimium refugit opera & officia suis viribus commensura, repugnat presumptio: vt nimis honorem, ambitioni: vt veram gloriam & famam, vanæ gloria.

²⁹ Hoc virtus est peccatum mortale, si id, quod detrectat, tale sit, ut ad illud suscipiendum sub *Quale peccatum* peccato mortifero teneatur. si autem solum teneatur sub veniali, erit veniale. Idem dicendum etiam si res sit consilii tantum; nam et si non tenebris amplecti, raman ex pusillanimitate animi refu-

refugere, quasi vires, quas Deus tibi dedit vel paratus est dare, supereret, malum est.

Contra pu-
fillanimi-
tatem.

Aduersus *præstabilitatem* facit consideratio diuini auxilij, quod in iis, quæ ad salutem aut votationem nostram pertinent, nobis præstò est, exempla Sanctorum, magnitudo præriorum, & alia quæ fiduciam augent.

D U B I T A T I O I V.

*Quid magnificentia, & quod vitium
ei aduersetur.*

D. Thomas quest. 134. 135.

30
Dupliciter
accipitur.
1. Genera-
tim.

31
2. Specia-
lism.

Quo modo
distingua-
tur a ma-
gnanimitate.

32
Officium
magnifi-
cenciae.

Nomen *Magnificentia* dupliciter accipi potest, ut colligitur ex D. Thoma q. 134. art. 1. Primo in genere, pro quavis virtute, quæ facit res magnas, siue illæ sint actiones, quas Graci πράξεις vocant, siue res effectæ, quæ τοπτά, facere enim aliquando generatum sumitur, ut actiones & effectiones comprehendant. Hoc modo *magnificentia* non est virtus specialis, & conuenit etiam Deo & Christo; cerniturque in opere creationis, redemptionis, gubernationis, sanctificationis, glorificationis. hæc enim valde magna sunt, & horum ratione Scriptura tribuit Deo & Christo *magnificentiam*, 1. Paral. 29. Psal. 8. 110. 144. & alibi.

Secundo, Pro virtute humana, quæ magnis sumptibus in externa materia aliquid magni efficit. hoc modo est peculiari virtus, quam explicat hic D. Thomas, & Aristoteles l. 4. Ethicorum c. 2. eamque vocat μεγαλοπρέπεια, q. d. *magnificentiam*.

Distinguitur à *magnanimitate*, secundum Ciceronum art. 2. quod hæc intendat magnitudinem in actione virtutis; (hanc enim vult magnam & splendidam efficere; unde dicit Aristoteles, ipsam esse omnium virtutum ornamentum; nimur quia earum actiones illustriores facit) illa vero intendit magnitudinem in opere externo, quatenus est opus artis, vel visibus humanis accommodatum, magnos sumptus requiriens, ut in extruendis Templis, Monasteriis, Collegiis, in constituerendis piis fundationibus, in epulo publico exhibendo, quando ratio postular. De huiusmodi intelligere definitionem Ciceronis, quam refert D. Augustinus, q. 31. Tract. 83. qq. *Magnificentia* est rerum magnarum & excelscarum, cum ampla quadam & splendida propositione cogitatio atq; administratio. In iisdem tamen versari etiam potest magnanimitas, si spectentur vt sunt magna virtutum opera, ut exprelè docet D. Thomas artic. 2. ad 2. cum ait: *Ad magnanimitatem pertinet non solum tendere in magnum, sed etiam in omnibus virtutibus magnum operari, vel faciendo, vel qualitercumq; agendo, ut in 4. Ethic. dicitur.* Itaque *magnificentia* videtur vel pars quedam esse magnanimitatis, vel parum ab ea distingui, ut versatur in tali materia.

Officium primarium huius virtutis est, res magnas, ad quas magno sumptu opus est, efficer, quando ratio id postulat, vel suadet. Deinde huius rei causâ affectum copioſa pecunia ad id necessariae moderari, ne per illum vel opus non audeat suscipere quando oportet, vel suscepit relinquat, vel non decorè perficiat. tota enim difficultas in huiusmodi splendidis operibus susci-

piendis & perficiendis prouenit ex affectu pecuniae non mediocris, sed grandis, & ingentis summa, quæ impendenda: hic enim affectus facit vi homini valde difficile sit tantam copiam profundere, quantum opus postulat. Itaque requiritur aliqua virtus quæ hanc difficultatem vincat. neq; ad hoc sufficit *liberalitas*, quia hæc solùm moderatur affectum circa mediocres & ordinarias expensas; tollitque difficultatem, quam homo in illis sentire solet, non ex affectu magnitudinis summa, sed simpliciter ex affectu pecuniae: at longè alia sentitur dum magna expensa facienda; vnde oportuit maiorem quamdam esse virtutem, quæ id præfet in magnis, quod *liberalitas* in mediocribus: hanc *magnificentiam* vocamus. Simile certatur in honoribus: affectum enim in magnis honoribus regit *magnanimitas*: in mediocribus virtus *aviru&G#228;*, quam φιλοτιμία vocare possumus, hoc nomine in bonam partem accepto. vide Arist. lib. 4. Ethic. c. 4. & D. Thomam q. 129. art. 2.

Potes, Cur non simili modo ponitur duplex virtus circa voluptates corporis, altera circa maximas, altera circa mediocres?

Respond. Quia illa virtus, quæ affectum moderatur in maximis voluptatibus, sufficiens est vt illum moderetur etiam in mediocribus, v.g. ciborum vel venereorum. cuius ratio est, quia idem motiuum seu obiectum formale in virtutique spectatur: siue enim cibi sint multum delicati, siue parum, hoc tantum agitur ut eorum usus externus sit temperatus, & interna affectio sub hac ratione in eorum usum feratur. Itaque solùm opus est una virtute abstinentiae, quæ sicut affectum & usum temperat in magnis ciborum voluptatibus, ita & in paruis. Similiter in rebus venereis moderandis idem motiuum spectatur: siue magna in illis sit voluptas, siue parua; vnde eadem virtus cæstatis utriusque moderanda sufficit. Pari modo fortitudi, quæ maximos timores mortis temperat, etiam ad mediocres pertinet: & mansuetudo, quæ maximas iras domat, etiam mediocres regit. Ita enim virtutes non spectant nisi unum obiectum formale, siue passio magna sit, siue mediocris. Cum enim voluptates maximæ, & timores magni, & iræ magna omnibus sint communes; nec in his magnitudo & mediocritas diuersum faciat hominis statum, sufficit una ratio honesti in quoque horum genere, quæ principaliter moderetur affectum in magnis, & secundariò se extendat ad moderandum in mediocribus.

Secùs vero res haber in affectu pecuniae & honoris: magni enim honores & magnæ diuitiae sunt paucorum; vnde diuersum efficiunt statum, & consequenter mutant rationem decori & honesti. Hinc fit ut qui magnis honoribus sunt digni, vel magnas expensas facturi sunt, aliam rationem honesti in moderando affectu, & in usu talium bonorum vel opum spectent & adhibeant, quam passim solent homines in mediocribus. Itaque alia est virtus circa magnos honores, alia circa mediocres. Confirmatur, quia magni honores pertinent ad eos tantum qui magna cogitant & moluntur; hi enim soli magnis honoribus sunt digni: atqui magna moliri, est proprium magnanimitatis: ergo moderatio affectus circa magnos honores, & rectus eorum usus, pertinet ad magnanimitatem.

Simili modo expensio magnarum opum secundum

Duplex
virtus cir-
ca honores,
& duplex
circa pecu-
nia.

33
Cur non
duplex cir-
ca volu-
ptates, &c.

Circa vo-
luptates
gufiu.

Circa vo-
luptates
tactu.

Circati-
mores.

Circa iru.

34
Circa ho-
nores &
opæ.

eundum rectam rationem non solet fieri nisi ad magnifica opera externa, quae magnos sumptus requirunt; talia autem pertinent ad magnificentiam: unde etiam ad eamdem pertinet, affectum in huiusmodi sumptibus regere. Longè autem aliud spectant homines ut moderentur affectum in mediocribus tum honoribus, tum sumptibus, ut per se satis constat. Non tamen negauerim, quin ex eodem mortuo, quo magna opes vel magni honores contemnuntur, possint etiam contemni parui. Verum quia plerunque aliud mortuum respicitur, quando de magnis agitur, aliud quando de mediocribus: id est ad usum humanum & moralem diversa virtute opus fuit. Vide D.Th. quæst. 129.art.2.ybi tamen paulo aliter haec explicatur, et si in re non sit discrepantia.

35
Per excessum, Cavavola.

Opponuntur magnificientia duo via, alterum per excessum, quod Aristoteles vocat *luxurias*, quasi dicat, operariam & indecoram diligentiam in sumptu faciendo; ut cum quis de industria sumptus auget supra quam res poscat, aut decorum patiatur; sicut faciebat ille, qui in filii epulonatali, omnes cibos cum patinis argenteis, cum referrentur è mena, proiciebat in Tiberim. Item qui in res parvas sumptus magnos facit, aut incōcinnè splendorem & magnificientiam ostentat; sicut ille, qui scena præceptus substernebat histriobus purpuratos; & mercator, qui conuictis ad cœnam vocatis, cum hiems esset, faciebat ignem ex cinnamomo, &c. hos etiam Aristoteles, id est, decori inexpertos & ignoratos.

36
Per defec-
tum,
purpuro-
pates.

Alterum per defectum, quod Aristoteles vocat *purpurospates*, D.Thomas *parvificantiam*, cum quis pra angustia animi, operi magno pares sumptus non exhibet: ut si Templo, vel Cœnobio, quod extruendum suscepit, vellet facere parietes craticios, aut tectum stramineum, ut minus expendat. Hic (ut Aristoteles ait) *magna pecunia consumpta*, in parva honestum omne perdet, & extinguet: quidquid facturus est, procrastinans, & cunctabundus efficer, & qua ratione quam minimo sumptu id confidere possit, considerabit; & in his lamentabitur, & ingemiscet, omniaque se efficer maiora quam oporteat arbitrabitur.

Ex pecca-
tum ve-
niale.

Hoc vitium per se non est nisi peccatum veniale; nisi forte ex voto, testamento, vel alia ratione ad opus illud magnificum, in quo perficendo deficit, sit obstrictus.

D V B I T A T I O V.

Quid patientia, & longanimitas: & de illius incitamentis & gradibus.

Dibus Th. homas quæst. 136.

Patientia dupliciter, iuxta D.Thomam, accipiatur.

37
Patientia
quomodo
sit pars
integralis.

Primum, Pro virtute, quæ firmat animum aduersus timores, & dolores mortis, & malorum mortem inferentium; quæ eniit maximè in Martyribus: haec est pars fortitudinis integralis, vel ipsa virtus fortitudinis inadæquatè concepta. de qua suprà c.1.dub.1.huius libri tertij.

Quomodo
potentia-
lis.

Secundo, Pro virtute, quæ in aliis malis animum confirmet, moderando mœtiores qui ex illis

percipi solent; ne videlicet propter hos à præscripto rationis recedat, seu aliquid indecorum agat: ut in morte parentum, filiorum, amicorum, in exilio, in damnis, in morbis, in contumelias, aliisque id genus malis: haec enim magnos mœtiores adferre solent, qui hominem sèpè ab arce rationis, & officio virtutis deturbant, & ad malum concitant. hoc modo est virtus annexa fortitudini, ut secundaria principali.

Materia.

Proxima igitur huius virtutis materia est tristitia & afflictio animi ob mala prædicta incidere solita: hanc enim vel plenè comprimit, vel moderatur, ei quamdam fui similitudinem veluti formam imprimens, & ita eam temperans ut recta ratio præscribit, & virum patientem decet; nimisrum, ut rationem plenè fui compotem relinquat, nec virtutes alias in suis officiis impediatur. Remota, sunt actiones, verba, & gestus externi, quæ ita regit, ut interna moderatio in eis eluceat; ita ut per tristitiam nihil indecorum foris agat, sed mala seæquo animo ferre ostendat. Remotissima autem, sunt ipsa mala: haec enim dicuntur materia patientiae; non quod patientia illis formam seu modum virtutis imprimat, (hanc enim solis affectibus intermis & actionibus externis communicat) sed quia sunt obiectum & causa tristitiae, quæ proxima patientiae est materia. Simili modo pericula mortis dicuntur materia fortitudinis.

Sed Norandum est, hanc moderationem posse fieri dupliciter.

38
Ex vario
affectu
perfumus
moderari.
tristitiam.

Primò, Ex affectu solius honestatis, qui in illa reluet, moderari enim tristitiam, & mentem in quadam æquanimitate conseruare, statim que externum corporis huic conformem reddere, per se bonum est & honestum. & hoc modo patientia est virtus specialis, à ceteris distincta.

Secundò, Ex affectu alicuius peculiaris virtutis, quæ per tristitiam & afflictiones oppugnat. & hoc modo, quod ad internum affectum actualem vel habitualem attrinet, non est virtus distincta à ceteris: nam quævis virtus sicut amat honestum sui generis, ita ex vi huius amoris resistit iis, quæ illi directè vel indirectè repugnant, animumque aduersus ea firmat. hoc modo passim accipitur in Scripturis, & Patrum scriptis, & in sermone vulgari. quicumque enim affectu alicuius virtutis moderaret fert afflictiones, patiens dicitur.

Hoc modo definitur à D.Augustino q. illa 31. ex Cicerone, cum ait: *Patientia est honestatis aut utilitatis causâ, rerum arduarum ad difficultum voluntaria ac diuturna perpessio*. ubi illud honestatis, intelligi generatim de omni honesto, quod propter se experitur. *Utilitatis*, de eo quod ad aliud honestum vile est, ut si patiaris pecunia consequende causa, quæ folias creditor: nam solius utilitatis causâ, si vile ab honesto distinctum sit, pati, non est virtus patientiae. *Voluntaria*, non quod semper sit in potestate non pati, sed quia in potestate est malle pati quam ab officio rationis deficere, quam improbe vel indecorè agere. *Diuturna*, intelligi vel in re vel in animi præparatione, debet enim patiens esse animo comparatus ad patientem longotempore, si opus sit. Eodem pertinet descriptio D. Augustini, quam habet lib. de Patientia (quem ex Indiculo constat esse ipsius, et si Erasmus reclamat) cap.2. *Patientia hominis est, quæ mala & quo animo toleramus, ne animo inique bona deferamus, per qua ad meliora perueniamus.*

○○○ 4 Ex

39
Necessitas
huius vir-
tutis.

Ex his perspicuum est, quām patientia sit necessaria, tam enim est necessaria ad salutem, quām est necessarium, hominem per huius vita mala, quæ vel nostra mortalitas inuehit, vel ab aliis irrogantur, à bono non abstrahi, aut ad malum non impelli. & quia huiusmodi mala maximè oppugnant Christianos ut rectam religionem deferrant, aut iuxta eius præscriptum non vivant; ideo his maximè necessaria est, iuxta illud Domini, In patientia vestra possidebitis animas vestras. quo significatur, salutem animæ non nisi per patientiam acquiri posse. Possidere phrasim Hebreæ accipitur pro acquirere, sicut ibi, Possedi hominem per Deum, Genesim 4. &c., Dominus possedit me in initio viarum suarum, Proverb. 8. Parum apte hunc locum explicat Martinus de perfecto anime dominio per patientiam, non tamen refert vtrum hæc tolerancia malorum affectu solius honestatis, quæ propriè ad hanc virtutem pertinet, an illius quæ oppugnatur, an virtus qua sit nihil enim horum peculiariter est præceptum, expedit tamen quampluq; rationes sibi propositas habere, ob quas mala fortiter sint perferenda: efficacius enim multa bona, quām vnum mouent.

40
Longan-
mitas.

Longanimitas, quam Græci παροχειαν vocant, potius est pars patientia, vel ipsa virtus patientia inadæquatè concepta, (vt ex D. Thoma articul. 5. colligitur) quām virtus distincta: nam inter mala, quæ patientia æquanimiter tolerat, vnum est molestia, quæ percipitur ex rei expectata dilatatione; huius autem mali seu incommodi tolerancia vocatur longanimitas. Itaque longanimitas nihil est aliud, quam patientia, vt circa tale malum versatur, spectata. Sic Deus longanimitas dicitur, quatenus dum nos ad penitentiam inuitat & expectat, moras nostras & tergiuersationes tolerat, quæ illi quodammodo molestiam adferunt.

41
Vitia pa-
tientia
aduersa.
Insen-
sibilitas.

Vitia patientia aduersa, sunt Insensibilitas & Impatientia, illud per defectum: non enim est laudabile, nec natura humana contentaneum, nullis malis, neque tuis neque proximorum tangi; id enim signum est vel brute stoliditas, vel inhumane duritie; nec congruit amicitia & vita politica. Hoc verò per excusum: vt cum quis nimium dolet, aut etiam ex dolore à recto discedit. Quicumque enim ob dolorem vel mortorem, vt illum vites, pellat, aut soletur, animoque suo sic affecto indulget, aliquid mali facit, impatiens est; iustum dolendi modum, quem patientia præscribit, exuperans. Impatiens etiam dici solet, qui ira vel indignatione excedit, præstetim si hunc motum animi sui foris ostendat: nam ira etiam tristitiam & afflictionem includit. è contrario, qui non facile irascitur, patiens. quamvis hic potius mansuetus sit dicendum, alter iracundus, vt infra lib. 4. cap. 4. ostendetur.

Quale pec-
catum sit.

Est autem hoc virtutum per se peccatum veniale tantum; quia solum est excessus in dolore, vel iracundia motu, signo externo expressus. potest tamen esse mortiferum vel ratione scandali, vel ratione mali, quod quis ex impatientia facit. Insensibilitas seu durities raro est peccatum mortale; certè per se non potest esse nisi veniale.

42
Patientia
adminicu-
la fœc.

Quia verò patientia virtus maximè est homini Christiano necessaria, notanda duxi ex Scripturis & Patribus quædam præcipua eius incitamenta,

quæ ad eius cultum & exercitationē vehementer possint commouere. Primum sit patientia ipsius Patientia Dei: in qua duo potissimum consideranda. Alterum, quod tanta beneficia assidue in peccatores conferat. Alterum, quod eorum iniurias tam benignè toleret. Vtrumque eleganter expredit Tertullianus libro de patientia, cum ait: Nobis exercende patientia auctoritatem, &c. diuina dispositio delegat, Deum ipsum ostendens patientia exemplum: iam primum qui florem lucis huins super iustos & iustos aequaliter spargit: qui temporum officia, ele-
mentorum seruita, totius geniture tributa dignis simul & indigne patitur similiiter occurrere: sustinens ingratissimas nationes, Indubria artium, & opera maxi-
mum suarum adorantes, nomen & familiam ipsius

sequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insolentem, ut sua sibi patientia detrahatur: plures enim Dominum idcirco non credunt, quia seculo iratum tam diu nesciunt. Eudem locum pulcherrime prosequitur Cyprianus libro de Bono patientia, in principio: Si Dominus, inquit, nobis Pater & Deus est, secundum patientiam domini pariter & patris: quia & seruos oportet esse obsequentes; & filios non decet esse degeneres. Qualis verò in Deo & quanta patientia, quod in contumeliam sua maiestatis & honoris instituta ab hominibus profana tempula, & terrena figmenta, & sacra sacrilega patientissime sustinens, super bonos & malos equaliter facit diem nasci, & lumen solis oboriri: & cum imbribus terras rigat, nemo à beneficiis eius excluditur, quō minus instis simul & iniustis indiscretas pluvias largiatur? Videmus inseparabili equalitate patientis nocentibus & innoxius, religiosis & impious, gratias agentibus & ingratias, Dei nutu tempora obsequi, elementa familiaria, spirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messiarum, fructus mitescere vincarum, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere; & cum crebris, immo continuis exacerbetur offensis Deus, indignatio nem suam temperat, & præstituum semel retributio-
nis diem patienter expectat, &c.

Dices, Hanc patientiam esse alterius rationis: Deum enim non esse capacem mœroris aut molestie, quam patientia sustinet: ac proinde non debet nobis in exemplum proponi.

Respondeo, In patientia duo possit considerari. Primo, Comprehensionem tristitiae ex iniuria, vel malo, quod nobis accidit, obortæ. Secundo, Comprehensionem vindictæ, cum affectu quodam benigno coniunctam. Primum non ine-
nitur in patientia Dei; quia in illum tristitia non cadit, quam patientia toleratur. vnde neque hac ratione ipsius patientia proponitur nobis imita-
da. Alterum verò maximè in patientia Dei relucet; quod enim ipsius Maiestas est maior, & crea-
tura indignior, magisque ipsi obnoxia; eò iniuria in ipsum est gravior, ac proinde magis ipsum prouocat ad indignationem & vindictam: vt nihil sit admirabilius quām Deum cohibere manus, iramque in peccatores non effundere, & beneficia sua protelare. & hac ratione proponitur nobis patientia Dei imitanda; nimur ut ad exemplum ipsius cohibeamus vindictam, continuemus beneficia, & benignum retineamus affec-
tum in eos qui iniuria nos afficerint: vt sit, in-
quit, filii Patris vestri, qui in calis est, qui sole-
sum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iustos; Matth. 5.

Secun-

Patientia
Christi.

Secundum, Patientia Christi, in quo Deus, vt inquit Tertullianus, spiritum suum cum tota patientia collocauit, cuius tota vita eximum fuit patientia speculum; passio vero supremum exemplar. Saginari enim, vt idem Tertull. ait, voluptate patientie discessione volebat. Prosequitur hoc pulcherrime Cyprianus loco citato. Hic confidet, quis patiatur, & quantum, quid, à quibus, pro quibus, cur, ubi, & quando.

Patientia
Sanctorum.

Tertium, Patientia Sanctorum veteris Testamenti, Abelis, Abraham, Isaac, Iacob, Joseph, Moyis, Daud, Tobiae, & in primis S. Iob, qui, vt Tertullianus loquitur, omnem patientiam speciem aduersus omnem diabolum expunxit, quem non ab aliis greges, non illa in pecore dimitit, non filij uno ruina impetu adempti, non ipse deniq; corporis in vulnera cruciatus a patientia fide Domino dedita exclusit. & infra: Quale in illo viro feretur Deus de diabolo extraxit, quale vexillum de inimico glorie sua extulit, cùm ille homo ad ornam acerbum nuntium, nihil ex ore promerer, nisi Deo gratias? &c.

Patientia
fructus.

Quod si illi, rudi illo saeculo, ante Christi doctrinam & exemplum, tantam in aduersis patientiam praestiterit; quantum nos perpetrare oportet (vr Tertulliani verbo var) in luce Euangeli, in schola Christi, in hac copia gratia, inter infinita exempla Sanctorum noui Testimenti?

Quartum, Maximus patientia fructus, cùm in hac vita, tum in futura. In hac enim vita Primo, Parit factiacionem pro peccatis: exigua enim tolerantia maximas futuri saeculi penas redimimus. facile toleratur factura decem aureorum, qua redimitur confessio decem milium. vide Concilium Tridentinum sessione 14.cap.9. & Gratianum de Poenitentia distinct. 3. Secundo, Iuuat omnes virtutes, easque reddit stabiles & perficit: qui enim virtutis bonum in aduersis retinet, offendit affectum suum illi perferre & firmiter inherere, & quous alio casu in haesurum, declarat hoc Tertullianus: Patientia, inquit, fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuuat, humilitatem instruit, paenitentiam expectat, exomologes assignat, carnem regit, spiritum sernat, linguam frenat, manum coniuer, tentationes incusat, scandala pellit, martyria consummat, &c.

Similia habet Cyprianus libro de bono Patientiae hinc Iacobi 1. dicitur: Omne gaudium existimat, fratres, cum in tentationes varias inciditis, scientes quod probatio fidei vestra patientiam operatur; patientia autem opus perfectum habet: ut suis perfecti & integri, in nulo deficients.

In futura vita maximam adducet gloriam; nam vt Apostolus 2.ad Corinth.4. ait, id quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostre, supra modum in sublimitate eternum glorie pondus operatur in nobis; non contemplanibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. ubi in verbis illis, momentaneum & eternum, leue & pondus, tribulationis & gloria, in presenti & sublimitate, emphasis & antithesis confiderat.

Eodem pertinet illud Domini, Matth. 5. Beati, qui persecucionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celis.

Omitto alia Scriptura testimonia, pulchre in hanc sententiam dixit Tertullianus: Ad eo satis idoneus patientia sequester Deus; si iniuriam depositus penes eum, ultor est: si damnum restitutor est: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est. Quantum patientia licet, ut Deum habeat debitorum!

Quintum, Tormenta inferorum, quibus sapientia ^{Tormenta} inferni.

digni fuimus, & tamen euasimus: qui enim haec attente considerat, omnia huius vita incommoda nihil estimabit; sed veluti in deliciis ponet. Sicut qui considerat maximam calamitatem, qua plurimi sunt oppressi, se cum paucis euasisse, modicam iacturam nihil facit; sed te cum illa felicem reputat, sibi que gratulatur, quod licuerit tam paruo incommodo elabi. Vide Albertum de virtutibus cap.4.

Sextum, Impatientiae incommoda. Nam Primo, Amittit meritum patientiae. Secundo, Afflictio non minuitur per impatientiam, sed exasperatur: maius enim ipsa tormentum, & dirius animum exercians quam ipsum originale malum,

vnde in patientia excitatur, è contrario per patientiam dolor valde mitescit. Tertio, Impellit ad omne genus peccati, ad blasphemiam, contumeliam, homicidium, adulterium, fursum, &c. Vnde Tertullianus: Ut compendio dictum sit, omne peccatum impatientie ascribendum: malum impatientia est boni. hic tamen nomen istud paulo laxius usurpat. Idem prosequitur Cyprianus. Hac de patientiae incitamentis, nam minutiora praeformato. vide infra lib.4.c.4.dub.3.de fluctudine.

Quod ad gradus patientiae attinet, variis modis assignari possunt. Primus, Ex parte malorum quae quis patitur: & sic Primus gradus est. Cum patientiam retinemus in damnis fortunarum. Secundus, In detrimentis famae. Tertius, In detrimentis corporis & vitae; quod pertinet patientia Iob, & Sanctorum Martyrum, & in primis Christi Domini.

Secundus, Ex parte modi preferendi: sic Primus gradus est, Tolerare sine murmurazione. Secundus, Sine lamentatione & querimoniis apud alios. Tertius, Cum gaudio, sicut apostoli, qui ibant gaudentes a conspectu concilii, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ad hunc horatur Apostolus Iacobus c.1. sua Epistola: Omne gaudium existimat, fratres, &c.

Tertius, Ex parte causa ipsius mali, quod patimur. Hoc modo Primus gradus est. Si patienter feramus mala, quae pro culpis nostris sive à Deo sive ab hominibus irrogantur. Secundus, Si absque nostra culpa ab inimicis, vel aliis qui nobis obstrici non sunt, illa patiamur. Tertius, Si infarrantur ab iis, qui multis beneficiis à nobis affecti fuerunt: illa enim ingratitudo maximè auger iniuria atrocity, & prouocat iram. vnde difficilissimum est erga tales retinere patientiam. Quartus est. Huiusmodi iniurias non solum aequo, sed etiam libenti animo perferre, & etiam desiderare; vt sic aliquo modo Dominum nostrum imitemur, qui omnia iniuriarum & afflictionum genera ab iis quos summis beneficiis affecerat, patientissime sustinuit, & pro iisdem etiam Patrem rogauit. vide Cyprianum & Tertullianum locis citatis.

DUBITATIO VI.

*De perseverantia, & constantia,
vitiisque oppositis.*

Diuus Thomas quest. 137. 138.

Perseverantia dupliciter accipitur. Primo, Pro continuatione iustitiae usque ad mortem; & sic non est peculiaris virtus, sed conditio quædam, seu circumstantia virtutis, in eo consistens, quod iustitia adhæreat homini usque ad mortem. Hanc perseverantiam nemo habet complete & in actu secundo, nisi in termino vita: estque magnum illum donum proprium electorum, de quo D. Augustinus lib. de bono perseverantie.

Secundo, Pro proposito perseverandi in bono opere, quamdiu ratio dictabit. hoc autem dupliciter fieri potest. Primo, Ex affectu peculiari honestatis, quæ in illo opere spectari potest; vt cum quis vult perseverare in ieiunio Quadragesimæ usque ad finem, vel ut carnem domet, vel ut pro peccatis satisfaciat, vel ut obediatur Ecclesiæ, &c. aut in aliquo alio pio exercitio, bona que confutidine, ob peculiare bonum illius. hac ratione etiam non est una aliqua virtus, sed omnis; nam omnis virtus ex affectu proprij boni potest velle operis sui continuationem & durationem usque ad finem: omnis autem volitus, quæ ex affectu peculiari boni aliquius virtutis oritur, ad illam virtutem pertinet: electio enim & intentio eiusdem sunt virtutis.

Secundo, Præcisè ex affectu ipsius perseverantie & continuationis. nam usque ad finem constitutum in bono opere perseverare & continuare, per se honestum est, peculiaremque laudem meretur. hoc modo perseverantia est virtus peculiari, de qua hoc loco D. Thomas. sicut enim magnanimitas est peculiaris virtus, quia in opere virtutis peculiarem rationem honesti intendit, & efficit, (nimurum ut magnum sit, & animo generoso congruens) & impedimentum ex honoris immodico affectu proueniens tollit: ita perseverantia, cum, in opere virtutis intendat, & efficiat peculiarem rationem honesti, nimurum diuturnitatem & continuationem usque in finem; vincatque tedium & molestiam, quæ ex diuturnitate obrepere solent, est virtus peculiaris.

Huius igitur virtutis principalis materia est opus bonum cuiusvis virtutis. Forma, quam huic inserere intendit, est illius continuatio usque in finem, quem ratio prescripsit; siue ille sit finis vita, siue certi negotii, vel temporis præfiniti. Continuacionem voco, non qua opus numquam interpelletur (hæc enim homini ad longum tempus non est possibilis) sed qua suis temporibus repetatur; & non omittatur, dum statæ vices recurrent.

Secundaria autem materia est molestia animi, quæ ex illa diuturnitate rei laboriosæ & difficultis capit; hanc enim moderata fert & vincit hæc virtus: sicut patientia vincit molestias aliorum

malorum. Dixi materiam secundariam, quia præcipuum officium huius virtutis cernitur circa opera bona; unde & nomen ab his contraxit, non a molestiis quas sustinet. secùs in patientia, cuius cum præcipuum munus sit, mala æquanius ferre, ab illorum perpeſſione etiam nomen fortuit. Quæ autem hic Martinus apud Caietanum contra diuum Thomam disputat, parui ſunt momenti, ſicut & alia pleraque eiusdem Auctoris, cum D. Thomam oppugnat: eſt enim in illis ut plurimum vel mera logomachia, vel aliena intelligentia.

Constantia parum à perseverantia diſferre videtur, in eaque includi. quid enim eſt aliud perseverare, quam usque in finem constantem esse, ſibiique in bono conſarcē: niſi forte quis ita velit diſtingueret, quod constantia vincat diſcultatem continuandi boni, quæ prouenit ex naturali quædam animi mutabilitate, & impedimentis extincis incidentibus: vt ſunt blanditiae, promiſſiones, diſplicendi timor, placendi cupiditas, &c. Perſeverantia vero diſcultatem, quæ ex diuturnitate rei molestæ & laboriosæ oritur. Sed haec diſtinctio neque ab Auctoriis, neque vulgo ſeruari ſolent; eſtque in re morali ſatis minuta: nam propriè ille etiam conſtantis dicitur, qui in re ardua usque ad finem perfat: & perſeverans, qui ab externis impedimentis non vincitur. Diſtinguuntur tamè ratione & conceptibus: ratio enim constantie in eo ſita eſt, quod homo ſibi in bono proposito conſert, ſibiique ſimilis permaneat contra omnes diſcultates occurrentes, idque quamdiu ratio diſabit. Perſeverantia vero in eo, quod in coepis perga, eaque usque ad finem continuet.

His virtutibus duo extrema aduersantur, pertinacia & mollescit animi, vel inconstantia: haec per via ex defectum, illa per excessum. Qui enim perſeverat & firmus manet in proposito ſue ſentiendi, ſue agendi ubi non oportet, vel plus quam oportet, perimax dicitur: Ariftoteli 7. Ethic. capite 9. ἡρόερων, quod fortius aquo ſua ſentientia inhaerat; & θιογέρων, quia ſua ſentientia amantior: eſtque hoc veniale vel mortale, pro materiae grauitate; vt cum quis non vult mutare fidem aut religionem falſam quam ſemel fuſcepit, ne videatur inconstantis; cum Princeps non vult reuocare legem, quam uſus deprehendit pernicioſam, &c.

Qui vero facile mutat propositum, vocatur inconstantis. Si id faciat tædio diuturnitatis, vel ſimilis incommodi, molles. Eſt peccatum mortificum, ſi tenebaris ex voto, vel præcepto, & materia ſit grauis; vt cum quis deſerit Inſtitutum religiſum, &c. Si vero ſit leuis, veniale. ſi nullo modo tenebaris, non erit peccatum, mutare propositum, & relinquere primum exercitium: niſi forte id fiat ex inordinata aliqua paſſione; tunc enim inordinatae a bono proposito deſiftis; vt recte Caietanus v. Inconstantia: de quo vide Gregorium Homilia 3. in Ezechielem, ſub finem.

Hactenus de fortitudine.

LIBER